

SON İLAHİ KİTABIN DİLİ OLARAK ARAPÇANIN SEÇİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Yasin PİŞGİN*

Özet: Konuşma kabiliyeti, insanın en önemli özelliklerinden biridir. Konuşmanın ilke ve esasları konumundaki dil ise Kur'an'da, Allah'ın varlığının delillerinden biri olarak zikredilir. Kur'an'a göre Allah, insana hem yazılı hem de sözlü beyanı öğretendir. Dil, insanın varoluşunun anlam ve amaçları içinde önemli bir konuma sahiptir. Çünkü Allah, insan topluluklarının konuştuğu dil aracılığıyla onlara vahyetmiş ve emir ve yasalarını bildirmiştir. Aynı şekilde Kur'an da Hz. Peygamber'in ve vahyin ilk muhataplarının Araplar olması sebebiyle Arapça inmiştir. Ancak son ilahi kitap oluşu bağlamında Kur'an'ın Arapça indirilmesi, ilk muhatapların Araplar olması ve dolayısıyla da ilahi mesajın toplum tarafından anlaşılması gayesinin yanında başka bir takım sebeplere de dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle Kur'an'dan önce kendisiyle hiçbir ilahi kitabın indirilmediği ve Kur'an kendisiyle indirildikten sonra başka hiçbir dille hiçbir kutsal kitabın indirilmeyeceği Arapçanın vahiy ile ilişkisi, tarih boyunca vahiy-dil ilişkisini belirleyen çerçeveden daha geniş bir zemine oturmaktadır. Çünkü Kur'an'ı önceki kutsal kitaplardan ayıran bir takım özellikler vardır. Bunlar lafız ve mana yönünden mucize olması, tahriften korunması ve onun hitabının evrensel olmasıdır. İşte biz bu çalışmamızda son ilahi kitabın dili olarak Arapçanın seçilmesiyle, Arapçanın Kur'an'ın söz konusu özelliklerini ifa etmeye uygun bir dil oluşu arasında bir ilişkinin olup olmadığını incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Arapça, Mucize, Tahrif, Evrensellik.

Selection of Arabic as the Language of the Last Divine Book

Abstract: Speaking ability is one of the most important features of a person. Language, as a phenomenon in a position for principles and basics of speaking, is mentioned in the Qur'an as one of the proofs of the existence of God. According to the Qur'an, God taught human beings both written and oral statements. Language has an important place in the meaning and purpose of man's existence. Because Allah has revealed to them through the language of which the communities of mankind have spoken, and has revealed His commandments and prohibitions. Similarly, the Qur'an was revealed in Arabic due to the fact that both the Prophet Muhammad and the first interlocutors of revelation were Arabs. However, in the context of its being the last divine book, the revelation of the Qur'an in Arabic language is based on other causes besides the fact that the first interlocutors were Arabs and therefore the divine message is understood by the society. In other words, the relationship of the revelation with the Arabic, in which no divine book has been revealed before the Qur'an, and no sacred book of any other kind is to be revealed after the Qur'an, has been subsided on a broader frame than that which determines the revelation-language relation throughout history. Because there are a number of features that distinguish the Qur'an from the previous sacred books. These are its being miraculous in words and meaning, protection from distortion, and universality of its address. Here we shall try to examine whether there is a relationship between the choice of Arabic as the language of the last divine book and the formation of a language in which the Arabic language is appropriate to fulfil the specific features of the Qur'an.

Key Words: Qur'an, Arabic, Miracle, Distortion, Universality.

* Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, yasinpisgin-1175@hotmail.com

GİRİŞ

İnsan, bilgi ve duygu boyutlarından oluşan bir anlam dünyasına sahiptir. Bu anlam dünyasını hem besleyip geliştirmeye hem de açıklamaya ihtiyaç duyan insan, sadece nedensel ilkelere göre hareket eden yalıtılmış, mekanik ve içgüdüsel bir aygıt değildir. O, hem yaratıcısıyla hem de diğer insanlarla etkileşime giren “ilişkisel bir varlık”tır.¹ İlişkisel beşerî fitratın temel gerçeklerinden biridir. İnsan bu tabiatını, ancak akıl ve kalp dünyasında cereyan eden duygu ve düşüncelerini “açıklamak” yoluyla gerçekleştirebilir. Bu sebeple Kur’an’da, Allah’ın insanı yarattıktan sonra ona açıklamayı, yani “beyân”ı öğrettiği bildirilmektedir: الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ: “Rahmân, Kur’an’ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı öğretti.”²

Ayette zikredilen ve insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerin başında gelen “beyân”,³ Hz. Âdem’e öğretilen isimler veya insanın konuşma kabiliyeti şeklinde tefsir edilmiştir.⁴ Beydâvî (ö. 685/1286) beyânı; وهو التعبير عما في الضمير وإفهام الغير البيان، وهو التعبير عما في الضمير وإفهام الغير “insanın, gönlünde bulunanı açıklaması ve idrak ettiklerini başkasına anlatması” olarak tefsir eder.⁵ Akıl ve kalp, bilgi ve duygu sahibi bir varlık olarak insanın, beyan ihtiyacını gerçekleştirmesi için Allah ona -Beled suresinde de belirttiği üzere- وَلِسَانًا وَمَشْفَتَيْنِ: “bir dil ve iki dudak” bahşetmiştir.⁶ Allah’ın dil ve dudaklara verdiği konuşma kudreti, insanın “alâmet-i fârîka”sıdır. Onun حَيَوَانَ نَاطِقٍ: “konuşan bir canlı” şeklinde tanımlanması da duygu ve düşüncelerini beyan etme yeteneğine sahip oluşunu ifade etmektedir.⁷

İnsana bizzat Allah tarafından bahşedilmiş olan bu kabiliyet, insanı bir amaç doğrultusunda yaratan ve bu amaca yönelik bir takım yetenekleri ona lütfeden Allah’ın varlığının ve birliğinin de en büyük delillerinden biri olarak Kur’an’da zikredilir: “Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki o (size vadolunanlar), sizin konuşmanız gibi gerçektir.”⁸ İnsanın harfler ve sesler ara-

1 Kara, Hayreddin, “Kişilik Oluşumu -Modern Psikolojinin Erenlerden Öğrenebileceklerine Dair-” *Elmlalîda Kişilik Oluşumu ve Nefsin Terbiyesi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Antalya 2013, s. 60-61.

2 er-Rahmân, 55/1-4; Bkz. İbn Fâris, Ebu’l-Hüseyn, *es-Sâhibî fî Fikhi’l-Lügati’l-Arabiyye ve Mesâilihâ ve Süneni’l-Arab fî Kelâmihâ*, Nsr. Muhammed Ali Beydûn, y.y., 1418/1997, s. 19.

3 Zemahşerî, Ebû’l-Kâsım Mahmûd, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi’t-Tenzil*, Dâru’l-Küttâbi’l-Arabî, Beyrût 1407, IV, 443.

4 Sa’lebî, Ahmed b. Muhammed, *el-Keşfü ve’l-Beyân an Tefsiri’l-Kurân*, Thk. Ebû Muhammed b. Âşûr, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrût 1422/2002, IX, 177; el-Bakara 2/31’de, Allah’ın Hz. Âdem’e eşyanın isimlerini öğretmesinden bahseden ayete dayanılarak, dillerin ortaya çıkışı konusunda “vahiy ve ilham nazariyesi” ortaya atılmıştır. Bkz. Küçükkalay, Hüseyin, *Kur’an Dili Araçta*, Denizkuşları Matbaası, Konya 1969, s. 22; Bkz. Subhî Sâlih, *Dirâsâtün fî Fikhi’l-Lüğa*, Dâru’l-İlmi li’l-Melâyin, y.y., 1379/1960, s. 24.

5 Beydâvî, Nâsiruddin, *Esrâru’t-Tevîl ve Envârü’t-Tenzil*, Thk. Muhammed Abdurrahmân Maraşlı, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrût 1418, V, 170.

6 Neseî, Ebû’l-Berekât, *Medâriku’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Tevîl*, Thk. Yûsuf Ali Bedyevî, Dâru’l-Kelimi’t-Tayyib, Beyrût 1419-1998, III, 644.

7 İcî, Adudiddin, *Kitâbu’l-Mevâkıf*, Thk. Abdurrahmân Umeyra, Dâru’l-Cil, Beyrût 1417/1997, I, 187.

8 ez-Zâriyât, 51/23.

cılığıyla meramını ifade etmesi demek olan “nutuk”;ayette, bir iman esasına delil olarak getirilmiştir.⁹

Aynı şekilde “Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.”¹⁰ ayetiyle insan topluluklarının konuştuğu diller ve bunların arasındaki farklar, Allah’ın varlığına ve birliğine işaret eden “enfûsî deliller”den sayılmıştır.¹¹ Ebu’s-Suûd (ö. 982/1574) bu ayetin tefsirinde; milletlerin konuştuğu dillerin ses, yapı ve içerik bakımından birbirine tam olarak benzememesini, her bir dilin özü itibariyle Allah tarafından öğretilmesiyle ilişkilendirir.¹² O halde Allah’ın varlığına delil teşkil eden ve insanı diğer canlılardan ayıran “dil” nedir?

A. İLETİŞİM ARACI OLARAK DİL

Türkçede, “iletişim kurmak ve anlamak için kullanılan sesli işaret sistemi”¹³ anlamına gelen dilin Arapçada “lisan” ve “lügat” olmak üzere iki karşılığı vardır. Lisan; hem konuşma organı ve onun konuşma yeteneği hem de her milletin kendisine has konuşma biçimi anlamına gelir. Dolayısıyla Arapçada lisan, yalnızca konuşma organını değil, aynı zamanda bu organ vasıtasıyla ortaya çıkan konuşma gücünü ve bunun farklı insan topluluklarına özgü bir şekilde beliren tezahürünü ifade eder.¹⁴ Lisan kelimesi konuşulan dili ifade etmek bakımından lügat ile aynı anlamda kullanılmaktadır.¹⁵ Hatta Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1008) yukarıda zikrettiğimiz Rûm 30/22’de geçen اِخْتِلَافُ اللِّسَانِ “lisanlarınızın farklılığı” ifadesini اِخْتِلَافُ اللُّغَاتِ “lügatlerin farklılığı” şeklinde tefsir etmiştir.¹⁶

Dil, konuşma yeteneğine sahip olan insanın duygu ve düşüncelerini izhar etmek ve başkalarına ulaştırmak için kullandığı bir araçtır. İbn Cinnî (ö. 392/1002) dili, “her toplumun kendi amaçlarını ifade etmek için kullandığı sesler”; İbnu’l-Hâcib (ö. 646/1249) ve İsnevî (ö. 772/1370) ise “çeşitli manaları ifade etmek için

9 İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib, *el-Muharreru’l-Veciz fi Tefsiri’l-Kitâbi’l-Aziz*, nşr. Abdusselam Abdüşşâfi Muhammed, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrût 1422, V, 176; Nisâbüri, Necmüddin, *İcâzu’l-Beyân an Meâni’l-Kurân*, Thk. Hanîf b. Mûsâ el-Kâsimî, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, Beyrût 1415, II, 765.

10 Rûm, 30/22.

11 Râzî, Fahrüddin, *Mefâtihu’l-Ğayb*, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrût 1420, XXV, 92.

12 Ebu’s-Suûd, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa, *İrşâu’l-Aklîs-Selîm ilâ Mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts., VII, 56.

13 Doğan, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Yeni Şafak, y.y. ts., s. 280.

14 Ebû’l-Bekâ, Eyyûb b. Mûsâ, *el-Külliyât fi’l-Mustalahât ve’l-Furûki’l-Luğaviyye*, Thk. Adnân Dervîş-Muhammed el-Misrî, Müessesetü’r-Risâle, Beyrût ts., s. 798.

15 Herevî, Muhammed b. Ahmed, *Tehzibu’l-Luğa*, Thk. Muhammed İvaz, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrût 2001, XII, 296.

16 İsfahânî, Râgıb, *el-Müfredât fi Ğaribi’l-Kurân*, Thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî, Dâru’l-Kalem/ed-Dâru’ş-Şâmiyye, Dimaşk/Beyrût 1412, s. 740; Bkz. Zebîdî, Muhammed Murtazâ, *Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, Thk. Mecmûa mine’l-Muhakkıkîn, Dâru’l-Hidâye, yy., ts., XXXVI, 113.

oluşturulmuş lafızlar” şeklinde tanımlar.¹⁷ Beyanın ve dolayısıyla da dillerin Allah tarafından insana öğretildiği gerçeğinden hareket edildiğinde¹⁸ dili şu şekilde tanımlamak mümkündür: Dil; bütünü değilse bile bir kısmı Hz. Âdem’e Allah tarafından öğretilen ve zamanla, şartlar uygun olduğu oranda gelişip büyüyerek insanların anlaşmasına aracılık eden, belli başlı bir hayata sahip sesler mecmuasıdır.¹⁹ Bu tanıma göre dil, bir boyutuyla insanın fitratıyla, diğer boyutuyla da bu fitratın zaman içinde elde ettiği gelişmeyle ilgilidir.²⁰

Arapçada “nutuk” ve “kelam” gibi kelimelerle ifade edilen konuşmanın, kendisiyle gerçekleştiği bu araç; bir takım kural ve kalıplar içinde inşa edilir. Konuşma ile dil arasında temel bir fark vardır: Konuşma bir davranıştır, dil ise bu davranışın ilke ve esaslarıdır.²¹ Harf, kelime ve cümlelerden oluşan anlamlı ses öbekleriyle vücut bulan dilin amacı, bir insanın akıl ve kalp dünyasındaki bir mananın başka bir insanın idrakine taşınmasıdır.²² Bu sebeple İbn Manzûr (ö. 711/1311) lisanı, başkasına ulaştırılan mesaj anlamında “risâle” olarak tanımlar.²³

Dil ve konuşma insan hayatının insanla özdeş ve iç içe bir kesittir. Dil insanla, insan da dille karşılıklı etkileşim içindedir.²⁴ Toplumu anlamanın ve toplumda yaşamının en önemli vesilelerinden biri olan dil, sosyolojik bir hadisedir. İnsan sosyal yönünü büyük oranda dil ile gerçekleştirir.²⁵ Dil sayesinde ilim ve irfan muhafaza altına alınır ve nesilden nesile aktarılır. Toplumsal birlik ve uyumun sağlanmasında dil çok önemli bir rol oynar.²⁶ Dil adeta seslerden örülmüş sosyal bir mimaridir.²⁷ O, kullanıldıkça gelişen, aksi takdirde bozulup yok olan bir tabiata sahiptir.²⁸ Bu itibarla her dilin doğum, gelişim ve ölümünden söz edilebilir. Çünkü dil, kendisine has bir takım kanunlarla hareket eden tabii ve canlı bir varlık gibidir.²⁹ Coğrafi ve kültürel bakımdan birbiriyle temas halinde olan diller arasında özellikle kelime alış veriş bakımından güçlü bir etkileşim söz konusudur. Az ya da çok bu etkileşime maruz kalmamış bir dil yoktur.

17 Küçükkalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 10-11; Bkz. el-Hâzimi, Hâlid b. Hâmid, *el-Âsârü’t-Terbeviyye li Dirâseti’l-Lügati’l-Arabiyye*, el-Câmiatu’l-İslâmiyye, Medine 1424, s. 448; Hicâzi, Muhammed Fehmî, *İlmu’l-Luğati’l-Arabiyye*, Dâru’l-Ğarib li’t-Tibâi ve’n-Neşri ve’t-Tevzî, y.y., ts., s. 9.

18 İbn Fâris, *es-Sâhibî fi Fikhi’l-Lügati’l-Arabiyye*, s. 13; Süyûtî, Celâlüddin, *el-Müzhir fi Ulûmi’l-Luğa ve Envâihâ*, Thk. Fuâd Ali Mansûr, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrût 1418/1998, I, 14, 19.

19 Küçükkalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 15.

20 Sezer, İsmail Hakkı, “Dillerin Farklılığı ve Âdemce’yi Çözebilir Miyiz?”, *Kur’an ve Dil: Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu (17-18 Mayıs 2001) Bildiriler Kitabı*, Erzurum, ts., s. 233-234.

21 Temmâm Hassân Ömer, *el-Lüğütu’l-Arabiyye Ma’nâhâ ve Mebnâhâ*, Âlemü’l-Kütüb, y.y., 1427/2006, s. 32.

22 el-Hâzimi, *el-Âsârü’t-Terbeviyye li Dirâseti’l-Lügati’l-Arabiyye*, s. 448.

23 İbn Manzûr, Cemâluddîn, *Lisânu’l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrût 1414, XIII, 386.

24 Sezer, “Dillerin Farklılığı ve Âdemce’yi Çözebilir Miyiz?”, s. 233.

25 Temmâm, *el-Lüğütu’l-Arabiyye*, s. 32.

26 Şelbâye, Mustafâ b. el-Adevî, “Arapça İslam’ın Dilidir”, Çevr. Ramazan Demir, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2015, Sayı: 6, s. 90.

27 Küçükkalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 15.

28 Candan, Abdulcelil, “Kur’an Neden Arapça İndirildi?” *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 26, (Kış/2006), s. 35.

29 Küçükkalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 12-13, 17.

B. DİLLER İÇİNDE ARAPÇANIN KONUMU

Dünya üzerinde üç binden fazla dilin konuşulduğu tahmin edilmektedir.³⁰ Bu dillerin tasnifinde temelde iki görüşün varlığından söz edilir. Bunlardan ilkinde diller, gelişmişliği esas alınarak sınıflandırılır. Schlegel'in ortaya attığı bu görüşe göre diller; "yalınlayıcı, bağlantılı ve çekimli" olmak üzere üçe ayrılır. "Yalınlayıcı Diller"de morfolojik (sarfi) bir sistem olmadığı için bir kelimenin fiil mi yoksa isim mi olduğu doğrudan anlaşılabilir. Tibet ve Ârî olmayan bütün Himalaya dilleri Çince de dâhil olmak üzere bu gruba girer. "Bağlantılı Diller" ise asıl köklerin başına veya sonuna aldıkları bazı eklerle bir takım anlamlar ifade eden dillerdir. Bağlantılar, çoğu kez tek başına bir anlam ifade etmeyip asıl kelimeye yardımcı olur. Japonca bu gruptandır. "Çekimli Diller" ise güçlü bir morfolojik yapıya sahip olup kelime yapılarının değişimiyle kelimelerin manaları da değişmektedir. Bu tasnife göre Arapça çekimli diller grubuna dâhildir.³¹

Max Müller ise dünya dillerini, cümle inşası ve kelime yapısındaki benzerlikleri dikkate alarak; Hint-Avrupa dilleri, Turan dilleri ve Hâmi-Sâmi dilleri olmak üzere üçe ayırır.³² Hami grubunun içinde Mısır, Kûşî ve Kuzey Afrika'nın bazı bölgelelerinde konuşulan Berberî dilleri yer alır.³³ Sâmi kavimlerin anavatanlarının Arap Yarımadası; konuşulan en eski Sâmi dilinin de İbrânice veya Âsur-Bâbil dili olduğu söylenir.³⁴ Sâmi bir dil olan Arapça, Habeşçe ile birlikte Sâmi dillerinin güney grubunu oluşturmaktadır. Kuzey grubu ise Akatça, Kenanca ve Âramca'yı içine alır.³⁵ Arapça; Güney Arapçası ve Kuzey Arapçası olarak ikiye ayrılır. Seba, Mina ve Himyeri İmparatorluklarının dili olan Güney Arapçası milattan önce 1500'lü yıllarda sağlam bir gramer ve ince bir üslûp inşa edecek kadar geliştiği halde miladi yedinci yüzyılın ilk yarısında İslam fetihleri ve Kuzey Arapçasının bölgedeki hâkimiyeti sebebiyle tarih sahnesinden silinmiştir. Bu itibarla Güney Arapçasının ölü bir dil olduğunu söyleyebiliriz.³⁶

Kuzey Arapçası ise Kur'an'ın indirilmesiyle birlikte asıl Arapça olmuş ve edebî ürünler bu dil ile oluşturulmuştur. Kur'an'ın inişinden önce de Hicaz'da yer alan Mekke'ye atfedilen kutsiyet ve bir takım dış etkenler Mekke ve çevresinde yüksek bir uygarlık geliştirmişti. Arap toplumu farklı kabilelerden oluşuyor, her kabile de kendi lehçesini konuşuyordu. Ancak yazının yaygınlaşmasıyla birlikte kabileler

30 Candan, "Kur'an Neden Arapça İndirildi?", s. 39.

31 Subhî Sâlih, *Dirâsâtün fi Fikhi'l-Luğa*, s. 45-46.

32 Subhî Sâlih, *Dirâsâtün fi Fikhi'l-Luğa*, s. 42.

33 Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 69.

34 Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 75.

35 Subhî Sâlih, *Dirâsâtün fi Fikhi'l-Luğa*, s. 49.

36 Goldziher, İğnace, *Klasik Arap Literatürü*, Çev. Rahmi Er-Azmi Yüksel, Vadi Yayınları, 2012, s. 14-15; Bkz. Hicâzi, *İlmü'l-Luğati'l-Arabiyye*, s. 193-194.

üstü ve düzenli bir edebî dil meydana çıktı. Cahiliye şiiri, en azından miladi altıncı yüzyılın sonları gibi erken bir zamanda, konuşulan yerli şivelerden farklı, muhtemelen Necd'de oluşan, kendisinde bir tür Hicaz şivesi yani Mekke lehçesi görülen ve Kur'an kanalıyla standart klasik Arapça olarak gelişen tamamen edebî bir dil ortaya koydu.³⁷

Bu dil, fütihat hareketleriyle birlikte Arap Yarımadasının sınırlarını aşmış ve girdiği pek çok bölgede yerel dilleri etkisizleştirerek o bölgelerin yazı ve konuşma dili haline gelmiştir. Öyle ki, Arapça; günümüze kadar münferit şiveler dışında sadece Süryani Ortodoks Kilisesi'nin dinî literatüründe ve toplu ibadete mahsus dualarında yaşayan ölü bir dil konumundaki Süryanicenin bile yerine geçmiştir. Aynı şekilde Mısır fethedildiğinde Arapça, bölgenin asli dili olmuş ve Kıpticeyi, Müslüman olmayan Mısırlıların, yalnızca ibadetlerinde kullandıkları pasif bir dil haline getirmiştir.³⁸

C. KUR'AN'DA VAHİY-DİL İLİŞKİSİ

Yüce Allah, insanı yeryüzüne gönderdikten sonra vahiy ve peygamberleri aracılığıyla ona yol göstermiştir. Bir hidayet ve hakikat çağrısı olan vahyin temel hedefi; yaratılışının anlam ve amacını insana bildirmek, iyi davranışlara ve güzel ahlaka ulaşması için ona rehberlik etmektir. İrşat boyutu sebebiyle “vahiy” Kur'an'da هُدًى : “hüda”olarak isimlendirilir.³⁹ Yüce Allah, bu hedefi gerçekleştirmek üzere peygamberlere verdiği kitapları, muhatap toplumların konuştuğu dil ile gönderdiğini belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: “*Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*”⁴⁰

İlahi mesajın muhatap topluma sağlıklı bir şekilde aktarılmasında dilin fonksiyonu o denli büyük bir öneme sahiptir ki, Allah Hz. Musa'yı tebliğ göreviyle Firavun'a gönderdiğinde o, وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي : “(Allah'ım) dilimdeki tutukluluğu çöz.” diye niyazda bulunmuştur.⁴¹ Başka bir ayette ise onun, dilindeki bu tutukluk sebebiyle kardeşi Harun'u (a.s) da kendisiyle beraber peygamber olarak göndermesini Allah'tan talep ettiği bildirilir.⁴² Hz. Musa, bu talebini; “*Kardeşim Harun'un dili*

37 Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 16-17; Bkz. Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 83; Subhî Sâlih, *Dirâsâtün fî Fıkhi'l-Luġa*, s. 52-54.

38 Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, 85-87; Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 17.

39 el-Bakara, 2/2, 38; Bkz. Râzî, İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Es'ad Muhammed Tayyib, Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, Suûd 1419, s. I, 93.

40 İbrâhîm, 14/4.

41 Süyûti, Celâlüddîn, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî'l-Tefsîri bi'l-Me'sûr*, Daru'l-Fikr, Beyrût, ts., V, 567.

42 eş-Suarâ, 26/13; Bkz. Mâverdi, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, Thk. Es-Seyyid İbn Abdulmaksûd b. Abdirrahîm, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrût, ts., IV, 166.

benimkinden daha fasihtir. Onu da benimle birlikte, beni doğrulayan bir yardımcı olarak gönder. Çünkü ben, onların beni yalanlamalarından korkuyorum.”⁴³ şeklinde gerekçelendirmiştir. Ayet, muhatap toplumun inşasında, vahyin o toplumun diliyle gelmesinin yanı sıra fesahat ve belagat unsurlarının da tebliğdeki önemine işaret etmektedir.⁴⁴

Bu bağlamda Hz. Peygamber’e “Cevamiu’l-Kelim”in verilmesi⁴⁵ ve onun Arapların en fasihi olması⁴⁶ da tebliğcinin fesahatiyle, tebliğin ifası arasındaki ilişkinin bir sonucudur. “Cevâmiu’l-Kelim” az sözle çok manayı ifade edebilme yeteneğidir.⁴⁷ Hz. Peygamber’e verilen bu özellik, dinin anlam dünyasında öyle bir yere sahiptir ki; Ebû’l-Bekâ (ö. 1095/1684),⁴⁸ الخراج بالضمَّان ve العجماء جبار⁴⁹ gibi veciz hadisleri ve “ezan, teşehhüt, tekbir ve teslim” türünden tilavetiyle ibadet edilen nebevi ifadeleri, kendi lafızları dışında başka lafızlarla rivayet etmenin caiz olmadığını söylemektedir.⁵⁰

Yüce Allah, tarih boyunca her topluma, kendi içlerinden bir insanı elçi olarak seçmek suretiyle vahyetmiştir.⁵¹ Yukarıda zikrettiğimiz İbrahim Suresi’nin 4. ayetinde de belirtildiği üzere Allah’ın bir peygambere indirdiği vahiy, söz konusu peygamberin kavminin dili ile gerçekleşmiştir. Vahyin indirilişi, araç ve amaç bakımından tahlil edildiğinde denilebilir ki; amaç yaratılış gayelerini gerçekleştirme-leri hususunda insanlara rehberlik etmek ve yüksek hakikatleri onların idrakine taşımaktır.⁵² Bu amaç bir ayette şöyle ifade edilmektedir: “*Elif Lâm Râ. Bu Kur’an, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, mutlak güç sahibi ve övgüye lâyık, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisine ait olan Allah’ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır...*”⁵³

Şu halde; vahyin kendisiyle indirildiği dil, bu amaca hizmet eden bir araçtan ibarettir. Dilin, bir fazilet ve hakikat çağrısı olan vahyin insanlara ulaşması konu-

43 el-Kasas, 28/34.

44 Kâsmî, Muhammed Cemâlüddin, *Mehâsinu’l-Te’vil*, Thk. Muhammed Bâsil Uyûnu’s-Sûd, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1418, VII, 521; Şen, Yusuf, “İslam Hukukunda Arabuluculuk”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XI, Sayı:22, 2012/2, s. 125-126.

45 Buhârî, “Ta’bir”, 22; Müslim, “Eşribe”, 7; Tirmizî, “Siyer”, 5.

46 Âlûsî, Şihâbüddin, *Rûhu’l-Meânî fi Tefsiri’l-Kur’âni’l-Âzîm ve’s-Seb’i’l-Mesânî*, Thk. Ali Abdulbârî Atıyye, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrût 1415, h., VI, 112; Eş-Şarâvî, Muhammed Mütevellî, *Tefsiru’ş-Şarâvî: el-Havâtir*, Matâbiu Ahbârî’l-Yevm, 1997, y.y., IX, 5367; Bursevî, İsmail Hakkı, *Rûhu’l-Beyân*, Dâru’l-Fikr, Beyrût, ts., VI, 404; Râfîi, Mustafa Sâdık, *İcâzu’l-Kur’an ve’l-Belâğatu’n-Nebeviyye*, Dâru’l-Kitâbî’l-Arabî, Beyrût 1425/2005, s. 196, 201.

47 Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, XX, 461.İbnu’l-Cevzî, Ebu’l-Ferec, *Ğarîbu’l-Hadis*, Thk. Abdulmu’tî Emin el-Kal’acî, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrût 1405/1985, I, 171; Firûzâbâdî, Meccüddîn, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, Thk. Mektebu Tahkîkî’t-Turâs fi Müessesetî’r-Risâle, Müessesetü’r-Risâle, Beyrût 1426/2005, s. 710.

48 Ebü Dâvûd, “Buyû”, 71; Tirmizî, “Buyû”, 53.

49 Nesâî, “Zekât”, 28.

50 Ebû’l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 372.

51 Bkz. en-Nisâ, 4/163; el-Ârâf, 7/117; Yûnus, 10/87.

52 Şen, Yusuf, “İslam Hukuk Felsefesi Bağlamında Kritik-Analitik Düşünme Fıkıh İlişkisi” *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 20, Sayı: 66, (Bahar/2016), s. 708.

53 İbrâhim, 14/1; Bkz. en-Nahl, 16/44, 64; Tâhâ, 20/113; Enbiyâ, 21/10; Hacc, 22/16; en-Nûr, 24/1, 34, 46; Ankebût, 29/47, 51.

sunda bir araç olduğunu düşündüğümüzde Arapça da dâhil olmak üzere hiçbir dilin takdis edilemeyeceğini söylememiz yerinde olacaktır.⁵⁴ Tarihte ne Tevrat'ın İbranice, ne de İncil'in Âramice indirilmesi; söz konusu dilleri, bir araç olmaktan çıkartıp ulvi bir amaç haline getirmiştir.⁵⁵

D. SON İLAHİ KİTABIN DİLİ OLARAK ARAPÇANIN SEÇİLMESİ

Kur'an ile Arapça arasındaki ilişki Kur'an'da bir yerde لِسَانًا عَرَبِيًّا : "Arapça bir lisan..."⁵⁶ ve حُكْمًا عَرَبِيًّا "Arapça bir hüküm..."⁵⁷; altı yerde قُرْءَانًا عَرَبِيًّا : "Arapça bir Kur'an..."⁵⁸ ve iki yerde لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ : "Apaçık Arapça bir lisan..."⁵⁹ şeklinde geçmektedir. Bir yerde ise Hz. Peygamber'in konuştuğu dil olarak بِلِسَانِكَ : "Senin dilinle..."⁶⁰ şeklinde son vahyin dilinin Arapça olduğu vurgulanmıştır.⁶¹ Bahsi geçen bu ayetlerin iki zahir olguya delalet ettiğini söyleyebiliriz: Bunlardan ilki Arapçanın son ilahi kitap olan Kur'an için seçilmiş dil olduğudur. İkincisi ise söz konusu seçimin Allah tarafından yapıldığıdır.⁶² Şüphesiz ki, bu seçim Arap olan bir peygamberin ve Arap olan bir toplumun seçiminden bağımsız bir niteliğe sahip değildir.⁶³

1. Kur'an'ın Arapça İndirilişiyile İlgili Ayetlere Genel Bir Bakış

Son ilahi vahiy olan Kur'an, insanlar için bir delil; onları dalâletten kurtarıp hidayete ve erdemli bir yaşama sevk eden nurlu bir yoldur. O, Arapça ile indirilmiş aydınlatici ve apaçık bir kitaptır. İlim, medeniyet ve düşünce dünyası yaptığı her atılımda Arapça indirilmiş ilahi beyanın derinliğini, genişliğini, kapsayıcılığını, feshatini ve indirilişinin üzerinden çağlar geçmesine rağmen canlılığını ve tazeliğini koruyuşunu hayretle müşahede etmektedir.⁶⁴ Şurası inkâr edilemez bir gerçektir ki, ilahi irade kâinata ve insana dair sırları ve insan yaşamına ilişkin hükümleri⁶⁵ sonsuz hikmeti gereği Arapça olarak bildirmiş ve ilgili ayetlerde bunu; (a) Kur'an'ın bir hayat düsturu olması, (b) insanların müjdenmesi ve uyarılması, (c) Kur'an'ı

54 Deliser, Bilal, *Kur'an'ı Kerim Penceresinden Hz. Peygamber (s.a.v)'in Eşsiz Örnekligi*, Rağbet Yayınları, İst., 2016, s. 172.

55 Bkz. Candan, "Kur'an Neden Arapça İndirildi", s. 37-39.

56 Ahkâf, 46/12.

57 Ra'd, 13/37.

58 Yûsuf, 12/2; Tâhâ, 20/113; Zümer, 39/28; Fussilet, 41/3; Şûrâ, 42/7; Zuhruf, 43/3.

59 Nahl, 16/103; Şuarâ, 26/195;

60 Meryem, 19/97; Duhân, 44/58.

61 el-Avd, Ebû Sehl Sâlih Ali, *Tahrîmu Kitâbeti'l-Kur'an bi Hurûfin Gayri Arabiyye*, Takdim: Muhammed b. Abdivehhâb, Vizâratü's-Şuûni'l-İslâmiyye ve'l-Evkâf ve'd-Da'veti ve'l-İrşâd, Suûd 1416, s. 32.

62 Şelbâye, "Arapça İslam'ın Dilidir", s. 90.

63 Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadis*, V, 40. Bkz. Zuhruf, 43/44; Hacc, 22/78.

64 Zecîlî, Vehbe b. Mustafa, *et-Tefsîru'l-Vasit*, Dâru'l-Fikr, Dimaşk 1422, II, 1088.

65 Sem'ânî, Ebu Muzaffer, *Tefsîru'l-Kur'an*, Thk. Yâsir b. İbrâhîm-Ganîm b. Abbas b. Ganîm, Dâru'l-Vatan, Riyâd 1418/1997, III, 98.

akletmelerinin ve düşünmelerinin kolaylaştırılması, (d) düşünüp ibret almaları ve böylece takvaya ermeleri hedefiyle ilişkilendirmiştir:⁶⁶

(a) “Böylece biz onu (Kur’anı) Arapça bir hüküm olarak indirdik. Sana gelen bu ilimden sonra eğer sen onların heva ve heveslerine uyarsan, Allah tarafından senin için ne bir dost vardır, ne de bir koruyucu.”⁶⁷

(b) “Böylece biz sana Arapça bir Kur’an vahyettik ki, şehirlerin anası olan Mekke’de ve çevresinde bulunanları uyarasın. Hakkında asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları uyarasın. Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir.”⁶⁸ “Ey Muhammed! Biz, Allah’a karşı gelmekten sakınanları Kur’an ile müjdeleyesin, inat eden bir topluluğu da uyarasın diye, onu senin dilin ile (indirip) kolaylaştırdık.”⁶⁹ ; “Bundan önce bir rehber ve bir rahmet olarak Mûsâ’nın kitabı da vardı. Bu ise, onu doğrulayan ve zulmedenleri uyarmak, iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap diliyle indirilmiş bir kitaptır.”⁷⁰

(c) “Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur’an olarak indirdik.”⁷¹; “Aparçık Kitab’a andolsun ki, iyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur’an yaptık.”⁷²; “(Ey Muhammed!) Biz Onu (Kur’anı) senin dilinle kolaylaştırdık ki, düşünüp öğüt alsınlar.”⁷³

(d) “İşte böylece bu kitabı Arapça bir Kur’an olarak indirdik ve onda uyarı ve tehditlerimizi farklı üsluplarla anlattık. Ta ki insanlar Allah’a karşı gelmekten korunsunlar ve ta ki o, kendilerine bir ibret ve uyanış versin.”⁷⁴

Görüldüğü üzere Allah tarafından gönderilen bir peygamberin, muhatap toplumun bir ferdi olması ve dolayısıyla da onların diliyle vahyin indirilmesi; dinin inanç, ibadet ve ahlaka ilişkin prensiplerinin insanların akıl ve kalp dünyalarına kolaylıkla taşınmasına olanak sağlamıştır.⁷⁵

Yüce Allah’ın en önemli sıfatlarından biri Kur’an’da; *الَّذِي آتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ*: “her şeyi sağlam (ve yerli yerince) yapan” şeklinde zikredilir.⁷⁶ Onun bu özelliği büyük-kü-

66 Tantavi, Muhammed Seyyid, *et-Tefsîru’l-Vasît li’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Dâru’n-Nahda, Kâhire 1998, VII, 315; Âl-i Gâzi, Molla Huveys, *Beyânul-Meânî*, Matbaatu’t-Terakkî, Dımaşk 1382/1965, III, 171.

67 Râd, 13/37.

68 Şûrâ, 42/7. Müfessirler ayette geçen *وَمَنْ حَوْلَهَا* (“Mekke’nin) çevresinde bulunanlar” ifadesiyle kastedilenin Mekke’nin etrafındaki bütün şehirler ve dolayısıyla da bu şehirlerde yaşayan tüm insanlar olduğunu söylerler. Bkz. Beğavi, Ebû Muhammed, *Meâlimu’t-Tenzîl fi Tefsîri’l-Kurân*, Thk. Abdurrezzâk el-Mehdî, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrût 1420, IV, 138.

69 Meryem, 19/97.

70 Ahkâf, 46/12.

71 Yûsuf, 12/2.

72 Zuhruf, 43/3.

73 Duhân, 44/58.

74 Tâhâ, 20/113.

75 Zemahşeri, *el-Keşşâf*, III, 48; İbn Âşûr, Muhammed Tâhir, *Tahrîru’l-Ma’ne’s-Sedîd ve Tenviru’l-Akli’l-Cedîd min Tefsîri’l-Kitâbi’l-Mecîd*, ed-Dâru’t-Tûnûsiyye, Tûnus 1984, XXV, 321.

76 Neml, 27/88.

çük, değerli-değersiz her şeyde akılları hayrete düşürecek derecede ince bir takdir, hesap ve hikmet çerçevesinde tecelli eder.⁷⁷ Allah'ın bu sıfatı, Arapça indirdiği kelamı olan Kur'an'ın lafız ve anlam örgüsünde de aynı şekilde tecelli etmiş ve bu hususta Allah şöyle buyurmuştur: "Andolsun, öğüt alsınlar diye biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik. Biz onu, Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar diye hiçbir eğriliği bulunmayan Arapça bir Kur'an olarak indirdik."⁷⁸ ; "Hamd, kuluna Kitab'ı (Kur'an'ı) indiren ve onda hiçbir eğrilik yapmayan Allah'a mahsustur."⁷⁹ Her iki ayette de Kur'an, eksiklik, eğrilik, çelişki ve karışıklık anlamına gelen "ivec"den (عوج) tenzih edilmiştir.⁸⁰

Kur'an'ın Arapça olarak indirildiğini ifade eden bu ayetler ekseninde, köken itibariyle Arapça olmayan kelime ve terkiplerin Kur'an'da bulunup bulunmadığı meselesi de tartışılmıştır. İmam Şafî (ö. 204/820), Taberî (ö. 310/923), Ebû Ubeyd (ö. 210/825), Kâdı Ebû Bekir Bâkılânî (403/1013) ve İbn Fâris (ö. 395/1004) Kur'an'ın apaçık bir Arapça ile indirildiğini belirten ayetlere dayanarak Kur'an'da Arapça'nın dışında bir kelime veya terkiplerin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Özellikle İbn Fâris, eğer Kur'an'da Arapçanın dışında bir takım kelime ve terkipler bulunsaydı, o zaman Arapların, Kur'an'ın bir benzerini misilleme olarak getirememelerinin makul bir mazeret üzerine temelleneceğini; çünkü Kur'an'ın onların anlamadığı bir dil ile onlara meydan okumuş olacağını söyler. Bu görüşün benzerini savunan başka bir grup âlime göre Kur'an'daki yabancı olduğu iddia edilen kelimeler köken itibariyle Arapçadır. Çünkü Arapça, en geniş kelime hacmine sahip dildir.⁸¹

İleride değineceğimiz üzere; Kur'an Kureyş lehçesi üzerine indirilmiştir. Bu lehçenin tercih edilmesinde Hz. Peygamber'in Kureyş'ten olmasının rolü olduğu gibi; bu kabilenin acem unsurlarla en az teması olan, dolayısıyla da lehçesi en az bozulmuş kabile olduğunu ifade edebiliriz. Ancak bu durum diğer Arap lehçelerinden bazı kelimelerin ya da az da olsa başka dillerden bir takım sözcüklerin Kureyş lehçesinde bulunmadığını göstermez. Çünkü Kureyş Kur'an'da da ifade edildiği üzere yaz ve kış olmak üzere iki defa seyahat ediyor; kışın Arap Yarımadası'nın güneyine (Yemen), yazın ise Şam'a yolculuk yapıyordu. Ayrıca Mekke İslam'dan önce bir ibadet ve ticaret merkezi olarak işlev görüyor ve dünyanın dört bir yanından insanlar ibadet ve ticaret için bu topraklara geliyorlardı. Bu ortam içinde kelime düzeyinde bir etkileşimin gerçekleşmesi kaçınılmazdır.⁸²

77 Seyyid Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur'an*, Dâru's-Şurûk, Beyrût-Kâhire 1412, V, 2669.

78 Zümer, 39/27-28.

79 Kehf, 18/1. Bkz. Sadî, Abdurrahmân b. Nâsir b. Abdullah, *Tefsîru'l-Kerimî'r-Rahmân fi Tefsîri Kelâmi'l-Mennân*, Thk. Abdurrahmân b. Muallâ, Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000, I, 723.

80 Vâhidî, Ebu'l-Hasen, *el-Vecîz fi Kitâbi Tefsîri'l-Azîz*, Thk. Safvân Adnân Dâvûdî, Dâru'l-Kalem/ed-Dâru's-Şâmiyye, Dımaşk/Beyrût 1415, s. 653.

81 Süyûtî, Abdurrahmân, *el-Mühezzeb fi Mâ Vaka fi'l-Kur'âni mine'l-Muarrib*, Thk. et-Tihâmî er-Râcihi el-Hâşimî, Matba'atu Fudâle bi İşrâfi Sundûki İhyâi't-Turâsî'l-İslâmî, y.y., ts., s. 58.

82 el-Hilâlî, Ebû Şekîb, *Mâ Vakaa fi'l-Kur'âni bi Gayri Lüğati'l-Arab*, el-Câmiatu'l-İslâmiyye, Medîne 1390/1970, s. 21.

Dolayısıyla köken itibariyle Arapça olmayan bazı kelimelerin Kur’anda bulunması doğal bir durumdur. Hatta Suyûtî (ö. 911/1505) Kur’anda Fars, Habeş ve Rum dillerinden bazı kelimelerin de bulunduğunu,⁸³ bu durumun da Hz. Peygamber’in bütün milletlere gönderilmiş bir peygamber olduğunun bir göstergesi olduğunu ifade eder.⁸⁴ Kur’anda köken itibariyle Arapça olmayan bir takım kelimelerin bulunması, Kur’an’ın apaçık Arapça bir kitap olduğu gerçeğiyle de çelişmez.⁸⁵ Çünkü daha önce de ifade ettiğimiz gibi kelime alışverişi gibi bir yolla başka bir dille etkileşime girmemiş bir dil söz konusu değildir. Arap dili de komşuluk yaptığı dillerden bir takım kelimeler almış ve bunları kendi morfolojik sistemine uyarlamıştır. Kur’anda geçen bu tür kelimeler Cahiliye devrinde Arapçaya girmiş ve insanlar bu kelimelere aşina olmuşlardı. Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlikî (ö. 540/1145), Arapların; Kur’andaki Arapça olmayan kelimeleri, kendi telaffuzlarıyla Arap dilinin morfolojik yapısına büründürerek Arapçalaştırdıklarını ifade etmektedir.⁸⁶

2. Arap Bir Peygamberin Seçilmesi

Son ilahi kitabın dili için Arapçanın seçilmesi elbette ki, son kitabı tebliğ edecek olan Arap bir peygamberin seçiminden bağımsız bir olgu değildir. Vahyin indirilişi; daha önce de belirttiğimiz gibi, mürselin ve ona bağlı olarak da mürselin müntesibi olduğu toplumun dili ile gerçekleşmektedir. Şu halde, son vahyin dili olarak Arapçanın seçilmesi, son vahyin elçisi olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)’in seçilmesiyle kaim bir özelliğe sahiptir. Şöyle ki:

Arapların genel olarak okuma-yazma bilmeyen bir toplum oldukları Cuma 62/2’de; *“O, ümmilere, içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir.”* şeklinde ifade edilmiştir. Aslında Hz. Peygamber’in ümmî olan Araplara gönderilmesi Hz. İbrahim ve Hz. İsmail’in Kabe’yi inşa ettikten sonra yaptıkları; *“Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın.”*⁸⁷ şeklindeki müstecap dualarının bir yansımasıdır.⁸⁸ Kur’an’ın, bir kısmı diğer bir kısmını tefsir eden bir kitap oluşunu dikkate alarak

83 Bu türden kelimeler için bkz. Süyûtî, *el-Mühezzeb*, s. 65-158.

84 Süyûtî, *el-Mühezzeb*, s. 62.

85 Süyûtî, *el-Mühezzeb*, s. 59.

86 el-Harrât, Ahmed b. Muhammed, *İnâyetü'l-Müslimîn bi'l-Luğati'l-Arabiyye Hidmeten li'l-Kur'âni'l-Kerim*, Mecmau'l-Melih Fahd li Tıbbâati'l-Mushafi'ş-Şerif, Mektebetü'ş-Şâmîle, ts., s. 10. Bkz. el-Hilâlî, *Mâ Vakaa fi'l-Kur'âni bi Ğayri Lüğati'l-Arab*, s. 22; Bkz. Karaarslan, Nasuhi Ünal, “Ta’rib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2011, XL, 26 vd.

87 Bakara, 2/129.

88 İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Thk. Sâmî b. Muhammed Selâmet, Dârun Tayyibe li'n-Nerşî ve't-Tevzî', 1420/1999, VIII, 116.

her iki ayeti birlikte değerlendirdiğimizde; duanın ve duaya verilen ilahî karşılığın zikredildiği ayetlerin lafızlarındaki benzerliğin oldukça dikkat çekici olduğunu görürüz.⁸⁹

Öyle görünüyor ki; takdir-i ilahi, Hz. İbrahim'in رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا : “Rabbimiz onlara bir elçi gönder...” niyazını, kendisinden sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceği Hz. Muhammed (s.a.v.)’i⁹⁰ Arapların içinden seçmek ve kendisinden sonra hiçbir münezzel kitabın olmayacağı Kur’an’ı da Arapça vahyetmek suretiyle gerçekleştirmiştir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre “misâk-ı enbiyâ ayeti” diye bilinen Âl-i İmrân Suresi’nin 81. ayetinde geçen “rasul”den kastedilen de yine Hz. Muhammed (s.a.v.)’dir. İlgili ayette Allah şöyle buyurmaktadır: “*Hani, Allah peygamberlerden, “Andolsun, size vereceğim her kitap ve hikmetten sonra, elinizdekini doğrulayan bir rasul geldiğinde, ona mutlaka iman edeceksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz” diye söz almış ve “Bunu kabul ettiniz mi; verdiğim bu ağır görevi üstlendiniz mi?” demişti. Onlar, “Kabul ettik” demişlerdi. Allah da, “Öyleyse şahit olun, ben de sizinle beraber şahit olanlardanım” demişti.*”

Hz. Ali, İbn Abbas, Katâde ve Süddî gibi ashap ve tabiinden tefsirde öne çıkmış pek çok kişi dâhil, müfessirlerin çoğunluğuna göre bu ayette “rasul” ile kastedilen Hz. Peygamber’dir. Aslında Hz. Muhammed (s.a.s.)’in risaletini, hiçbir peygamberin bulunmayacağı bir çağda takdir edecek olan Allah’ın onun zamanına yetişemeyecek olmalarına rağmen bütün peygamberlerden ona iman ve itaat konusunda söz almasının bir anlamı vardır. O da, bu söz aracılığıyla bütün peygamberlerin ümmetlerinin dolayısıyla da -kendilerine peygamber gönderilmemiş bir toplum olmadığını düşündüğümüz zaman- bütün beşeriyetin kültürel hafızasına ve medeniyet köklerine son peygamber fikrini yerleştirmektir. Bunu sağlamak üzere Yüce Allah özellikle Tevrat ve İncil’de Hz. Peygamber’in özelliklerinden detaylarıyla bahsetmiştir.⁹¹ Hatta Kur’an’da; peygamberlerden alınan bu sözün bir gereği olarak Hz. İsa (a.s.)’ın, Hz. Peygamber’in ismini bile İsrailoğullarına bildirdiğinden bahsedilmektedir.⁹² Öyle görünüyor ki, ilahi irade ezelde son peygamberi, ümmi olan Araplardan seçmiş; böylece münezzel son kitabın dili için de Arapçayı belirlemiştir.

89 Şinkîti, Muhammed Emîn, *Edvâu’l-Beyân fî İzâhi’l-Kur’ân bi’l-Kurân, Dâru’l-Fikr li’t-Tibâati ve’n-Neşri ve’t-Tevzîf*, Beyrût 1415/1995, VIII, 115.

90 “Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resûlü ve nebilerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” Ahzâb, 33/40. Bkz. Âl-i Gâzi, *Beyânu’l-Meânî*, V, 480.

91 Câvî, Muhammed b. Ömer, *Merâhu Lebîd li Keşfi Ma’na’l-Kur’âni’l-Mecîd*, Thk. Muhammed Emîn Sanâvî, Dâru’l-Kütübîl-İlmiyye, Beyrût 1417, I, 137.

92 Bkz. Safî, 61/6. Bkz. Mazharî, Muhammed Senâullah, *et-Tefsîru’l-Mazharî*, Thk. Gülâm Nebî et-Tûnusî, Mektebetü’r-Rüşdiyye, Pakistân 1412, II, 80.

3. Vahyin İlk Muhatapları Olarak Arap Toplumunun Seçilmesi

Yüce Allah Kur'an'da Hz. Peygamber'in müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildiğini bildirdikten sonra; *وَأَنَّ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا حَلَا فِيهَا نَذِيرٌ*: “Hiçbir ümmet yoktur ki, aralarında bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın.”⁹³ buyurmuştur. Katâde (ö. 107/723) ve Zeccâc (ö. 319/922) gibi bazı tefsirciler,⁹⁴ Arap toplumunu, kendilerine uyarıcı gönderilmiş ümmetlerden istisna tutarlar ve Araplara Hz. Peygamber'den önce herhangi bir uyarıcı gelmediğini söylerler.⁹⁵

Her ne kadar Arapların kadim dinlerinin tevhit esasına dayandığına dair bir takım görüşler olsa da Cahiliye döneminden bugüne ulaşan belgelerde Arapların ilk dinlerinin tevhit dini olduğunu gösteren kesin bilgilere rastlanmamıştır. Ancak bazı kitabelerden “Zü Semavi” (göğün hâkimi/göğün ilahı) denilen bir tek tanrıya ibadet edildiği anlaşılmaktadır. Bu gerçek Kur'an'da; “*Andolsun, eğer onlara, ‘Gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı hizmetinize kim verdi?’ diye soracak olsan mutlaka, ‘Allah’ diyeceklerdir. O hâlde nasıl da (haktan) döndürülüyorlar?*”⁹⁶ ayetiyle belirtilmektedir. Ancak bu ifade onlara Hz. Muhammed (s.a.v.)’den önce bir peygamber ve Kur'an'dan önce bir semavi kitap gönderildiğine işaret etmez. Muhtemelen bu, Yemen’in Yahudilik ve Hıristiyanlık tesirine girmeden önceki bir inancı olup tevhit akidesinin ihtiva ettiği bir tek tanrı inancına dayanmaktaydı. Onların Cahiliye döneminde tuttıkları oruç gibi bazı ibadetler de bu etkilenmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Arapların putperestliğe dayalı din anlayışları tamamen seküler kaygı ve hedeflerin örgütlediği bir yapı sergilemektedir. Çünkü Kur'an-ı Kerim’de müşriklerin ba’s, haşır, cennet ve cehennem hayatı gibi ahiret hallerine inandıklarına dair hiçbir bilgi yoktur. Aksine birçok ayette ahireti inkâr ettikleri (En’âm, 6/29; Nahl, 16/38; İsrâ, 17/49); böyle bir inancı izhar edenlerin bile sözlerinde samimi olmadıkları (Bakara 2/8); yeniden dirilmeyi “eskilerin masalları” saydıkları (Neml, 27/67-68) bildirilmektedir. Cahiliye şiirinde de ahireti inkâr eden ifadelere rastlanır. Mesela Şeddâd b. Esved’e isnat edilen bir kıtada, “İbn Kebşe (Hz. Muhammed) beni yeniden diriltileceğimi söyleyerek mi korkutuyor” denildikten sonra insan ruhu bir kuşa dönüşerek bedenden ayrıldıktan sonra yeniden canlanmanın imkânsız olduğu savunulmaktadır. Tarafe’nin Muallakasında⁹⁷ da; ebedilikten söz

93 Fâtır, 35/24.

94 İbnu'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân, *Zâdu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, Thk. Abdurrezzâk el-Mehdi, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrût 1422, III, 517.

95 İzz b. Abdisselâm, *Tefsiru'l-Kur'an*, Thk. Abdullah b. İbrâhîm el-Vehbî, Dâru İbn Hazm, Beyrût 1416/1996, III, 26; Kurtubi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Thk. Ahmed el-Berdûni-İbrâhîm Atfîş, Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, Kâhire 1384/1964, XIV, 340; Mâverdi, *en-Nüket*, IV, 470; Sem'âni, *Tefsiru'l-Kur'an*, IV, 355; İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-Veciz*, IV, 436.

96 Ankebût, 29/61. Bkz. Lokmân, 31/25; Zuhruf, 43/9.

97 Tarafe'nin hayatı ve Muallakası hakkında bkz. ez-Zevzenî, Hüseyin b. Ahmed b. Hüseyin, *Şerhu'l-Muallakâti's-Seb'i*, Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, 1423/2002, s. 79-121.

edilemeyeceğine göre insan için yapılacak en iyi şeyin olabildiğince dünya zevklerinden faydalanmak olduğu belirtilmektedir.⁹⁸

Arapların tarihte bir peygamber aracılığıyla herhangi bir uyarıya muhatap olmadıkları Yâsin Suresi'nde de şöyle ifade edilmektedir: “Kur'an, ataları uyarılmamış, bu yüzden de gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için mutlak güç sahibi, çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.”⁹⁹ Ayette Arapların gaflet içinde olmaları, uyarılmamış olmalarıyla ilişkilendirilmiştir. Arap toplumuna daha önce hiçbir uyarıcının gönderilmediği; müşriklerin, Kur'an'ı Hz. Peygamber'in uydurduğuna ilişkin iftiralarına cevap olarak nazil olan Secde Suresi'nin 3. ayetinde de şöyle ifade edilir: “Yoksa ‘Onu Muhammed uydurdu’ mu diyorlar? Hayır, o, kendilerine senden önce hiçbir uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için, doğru yolu bulsunlar diye Rabbin tarafından indirilmiş gerçektir.”¹⁰⁰ Beydâvî ayette geçen “kendilerine senden önce hiçbir uyarıcı gelmemiş olan bir kavim” ifadesine dayanarak Arapların “fetret ehli” olduklarını ifade etmiştir.¹⁰¹ Elmalılı Hamdi Yazır ise onların bu konumuyla ilgili olarak özetle şunları söyler:

“Hz. Peygamber'in dâveti, Mâide Suresi'nin 19. ayetinden¹⁰² dolayı tüm “Ehl-i Kitab”ı ve Sebe' 28. ayet¹⁰³ sebebiyle de bütün insanları kapsar. Ancak “Yakın akrabamı uyar.”¹⁰⁴; “Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın.”¹⁰⁵ ayetleri müjde ve uyarının Araplardan başlamasını takdir etmiştir. Çünkü Araplar, kendilerine doğrudan doğruya bir peygamber gönderilmiş olmaması sebebiyle büsbütün gaflet ve fetret içinde idiler. Bu suretle rahmet-i ilâhiye Kur'an'ın Arapça; “hâtemü'l-enbiyâ”nın da Araplardan olmasını gerekli kılmıştır.”¹⁰⁶

Bilindiği üzere Allah, tarih boyunca peygamberlere pek çok kitap ve suhuf vermiş, onlar da bunları ümmetlerine tebliğ etmişlerdir. Her peygamberin ait olduğu toplumun diliyle indirilen bu suhuf ve kitaplar, söz konusu toplumlarda vahyin

98 Bkz. Çağrııcı, Mustafa, “Arap” (İslam'dan Önce Araplarda Din), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, III, 316-320

99 Yâsin, 36/5-6.

100 Secde, 32/3; Bkz. Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXVI, 253.

101 Beydâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, IV, 219. Fetret daha çok Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed (s.a.s.) arasındaki tebliğsiz dönem ifade eder. Bkz. Yurdağür, Metin, “Fetret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, XII, 475. Kur'an bu kavramı *فِتْرَةٌ مِنَ الرَّسُلِ* peygamberlerin kesildiği dönem şeklinde kullanmıştır. Bkz. Mâide, 5/19.

102 “Ey kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada, “Bize ne müjdeleyici bir peygamber geldi, ne de bir uyarıcı” demeyesiniz diye, işte size (hakikati) açıklayan elçimiz (Muhammed) geldi. (Evet,) size bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.” Mâide, 5/19.

103 “Biz, seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler.” Sebe', 34/28.

104 Şuarâ, 26/214.

105 İbrâhîm, 14/4.

106 Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul, ts., IV, 4008.

okunması ve yazılması konusunda geniş çapta bir okuma-yazma faaliyeti meydana çıkarmıştır. Denilebilir ki, vahiy; medeniyetin özünü teşkil eden yazının gelişip güçlenmesinde büyük rol oynamıştır.¹⁰⁷ Bu bağlamda kendilerine her hangi bir uyarıcı gönderilmemiş olan Arap toplumunun -aralarında okuma yazma bilen sınırlı sayıda insan bulunmakla birlikte- Kur'an'da "ümmî" olarak isimlendirilmelerini,¹⁰⁸ hatta Hz. Peygamber'in de ümmî oluşunu, Arap toplumuna ilahi bir kitabın indirilmemiş olmasıyla ilişkilendirebiliriz.¹⁰⁹ Ayrıca Arapların ümmiliği ile onların kültürel ve sosyal yönden içe dönük bir yapıya sahip olmalarının da sağlandığını ve böylece dinî ve felsefî akımların etkisine kapatıldıklarını da söyleyebiliriz. İsmail Cerrahoğlu bu konuda şunları söylemektedir:

"Kur'an-ı Kerim kültür bakımından gelişmemiş saf bir zihne sahip olan Araplara indirilmişti. Onların zihinleri, kültür bakımından terakki etmiş milletlerin kafalarını karıştıran dinî ve felsefî cereyanlardan hiç biriyle karışmamıştı. İşte Kur'an böyle saf hatta zihinleri boş diyebileceğimiz bir topluluğa inmiş ve ilk günden itibaren, olduğu gibi kabul görmüştür. Eğer Kur'an Araplara inmeyip onlardan daha kültürlü bir topluluğa gelmiş olsaydı, o andan itibaren ona intisap edenler tarafından taşınan fikirler o Kur'an'a girebilirdi. Bundan dolayı Kur'an bir kitap haline gelinceye kadar, böyle bir tehlike bahis konusu olmamıştır."¹¹⁰

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslüman olan Ehl-i Kitap âlimlerinin, Kur'an tefsirine taşıdıkları eski dinî bilgi ve birikimleri (isrâiliyyât) ve bunun vahyin anlaşılmasında ve yorumlanmasında yol açtığı sorunlar da bu tespitlerin haklılığını ortaya koymaktadır.

4. Arapçanın Seçilmesi

Vahiy-dil ilişkisi bağlamında Kur'an'ın Arapça indirilmesinin temel gerekçesi olarak akla ilk gelen sebep elbette ki, Hz. Peygamber'in ve vahye ilk muhatap olanların Arap olmalarıdır. Fıtrata uygun olan; Allah'ın, Arap bir peygambere ve Arap bir topluma Arapça vahyetmesi idi. Eğer Kur'an, Hz. Peygamber'in ve muhatap kitlenin bilmediği bir dil ile indirilmiş olsaydı; hidayet, irşat ve ıslaha ilişkin hiçbir hedef gerçekleştirilemeyecekti. Bu durumun ise ilahi hikmetle bağdaşmayacaktı. Çünkü

107 Kur'an'la birlikte Arap toplumunda yazının gelişerek yaygınlaşması da bu gerçeğin bir göstergesidir. Bkz. Kurtubi, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, XVIII, 92.

108 Cum'a, 62/2. Bkz. Hicâzî, Muhammed Mahmûd, *et-Tefsîru'l-Vâdih*, Dârü'l-Cil'îl-Cedid, Beyrût 1413, III, 671.

109 Bkz. Kurtubi, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, XX, 120-121; Beydâvî, *Esrâru't-Te'vil*, V, 211. İbn Abbâs, kendilerine kitap verilmemesi sebebiyle Arapların ümmî olarak isimlendirildiğini söyler. Kurtubi, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, XVIII, 91. Bkz. Yıldırım, Şahban, *Hukuk Felsefesi Açısından Tabii Hukuk Teorisi ve İslam Hukuku*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2014, s. 149.

110 Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988, I, 120.

inzal-i vahyin bütün risalet devirlerindeki temel hedefi özelde bireyin, genelde de toplumun ahlak ve davranışlarını fazilet örgüsü içinde yeniden inşa etmektir.

Bilgi ve tefekkür ile aklı; duygu ve tefakküh ile kalbi imar etmek isteyen vahiy, yüksek hakikatleri beşerî idrake iletmek için,¹¹¹ konuştukları dili kullanarak muhatap toplumlarla iletişim kurmuş; bu da bir “sünnetullah” olmuştur. Bu itibarla, vahyin ilk muhatabı olan toplum ve onların içinden çıkarılmış olan Hz. Peygamber Arapça konuşurken, vahyin başka bir dille indirilmesi, gayeye götüren yolun terk edilmesi anlamına gelecekti. Böyle bir durumun ise ilahi hikmetle bağdaşmayacağı açıktır: “Eğer biz onu başka dilde bir Kur’an yapsaydık onlar mutlaka, ‘Onun âyetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?’ derlerdi. De ki: “O, inananlar için bir hidayet ve şifâdır. İnanmayanların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur’an onlara kapalı ve anlaşılmaz gelir. (Sanki) onlara uzak bir yerden sesleniliyor (da anlamıyorlar).”¹¹²

Ancak son ilahi kitap oluşu bağlamında Kur’an’ın Arapça indirilmesi, ilk muhatapların Araplar olması ve dolayısıyla da ilahi mesajın toplum tarafından anlaşılması gayesinin yanında başka bir takım sebeplere de dayanır. Diğer bir ifadeyle Kur’an’dan önce kendisiyle hiçbir ilahi kitabın indirilmediği ve Kur’an kendisiyle indirildikten sonra da başka bir dille hiçbir kutsal kitabın indirilmeyeceği bir dilin vahiy ile ilişkisi, tarih boyunca vahiy-dil ilişkisini belirleyen genel çerçeveden daha geniş bir zemine oturmaktadır. Bu sebepleri tam olarak tespit edebilmek için son ilahi kitap oluşu bağlamında Kur’an’ı önceki semavi kitaplardan ayıran temel özelliklerini merkeze alarak Arap dilini değerlendirmemiz yerinde olacaktır.

5. Kureyş Lehçesinin Seçilmesi

Bilindiği üzere Kur’an’ın indiği dönemde Araplar kabileler halinde yaşıyorlardı. Her kabile kendine has bir lehçe ile konuşuyordu. Bu lehçelerin arasında, kelimelelerin ifade ettikleri anlamlar ve kelime yapıları bakımından bir takım farklılıklar söz konusuydu. Hatta bu lehçelerin arasında bir üstünlük mücadelesinin varlığından da bahsedebiliriz.¹¹³ Pek çok lehçenin konuşulduğu bu ortam içinde Kur’an, Kureyş Lehçesi ile indirilmiştir. Asr-ı saadette her ne kadar diğer lehçelerle de Kur’an’ın okunmasına ruhsat verilse de bu izin, insanların bu lehçeye itibaklarını sağlama ya matuf idi.¹¹⁴

111 Şen, “İslam Hukuk Felsefesi Bağlamında Kritik-Analitik Düşünme Fıkh İlişkisi”, s. 706.

112 Fussilet, 41/44. Bkz. Âlûsi, *Rûhu’l-Meânî*, XII, 380.

113 Küçükkalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 169.

114 Ebû Zehra, Muhammed b. Ahmed, *el-Mu’cizetü’l-Kübrâ el-Kur’ân, Dâru’l-Fikri’l-Arabî*, y.y., ts., s. 31.

Ancak bilindiği üzere Hz. Osman'ın hilafeti zamanında yapılan Ermenistan-Azerbaycan seferinde baş gösteren kıraat ihtilafının sebep olduğu kaosu çözmek için Kur'an, Kureyş Lehçesi üzerine yeniden istinsah edilmiştir.¹¹⁵ Hatta Buhârî'nin rivayet ettiğine göre; Hz. Osman istinsah komisyonuna فَكْتُبُوهَا بِلِسَانِ قُرَيْشٍ، فَإِنَّ الْقُرْآنَ : نَزَلَ بِلِسَانِهِمْ şeklinde bir talimat vermiştir.¹¹⁶ Bu da gösteriyor ki, Kur'an lafız ve üslup bakımından Kureyş Lehçesi ile indirilmiştir.¹¹⁷

Son kitabın dili için Arapçanın yanında, onun lehçelerinde Kureyş Lehçesi'nin seçilmesi, İbrâhîm Suresi'nin 4. ayetinde بِلِسَانِ قَوْمِهِ : "kendi kavminin diliyle" şeklinde ifade edilen ve her peygamberin müntesibi olduğu toplumun diliyle gönderildiğini belirten ilahi kanunun içinde değerlendirilebilir.¹¹⁸ Çünkü Hz. Peygamber, Kureyş kabilesine mensup idi ve bu lehçe ile konuşuyordu.¹¹⁹ Diyebiliriz ki o, bütün Arapların ortak edebî dili idi.¹²⁰ Kureyş Lehçesi, Kâbe'nin idarecileri konumunda olan, kendilerine diğer kabileler tarafından dinî liderler gözüyle bakılan¹²¹ ve خِلَاصَةُ الْعَرَبِ : "Arapların Özü" olarak anılan kabilenin lehçesi idi.¹²² Bu lehçe aynı zamanda صفوة لغات العرب : "Arap lehçelerinin özü" olarak da isimlendirilmektedir.¹²³

Meşhur şairler şiirlerini bu lehçe ile kaleme alırlardı. Panayırılarda, özellikle de Tâif kasabası yakınlarında kurulan Ukaz Panayırında şiir ve hitabet dili olarak da bu lehçe kullanılırdı. Örneğin; bu panayırda hakem tayin edilen ünlü şair Nâbiğa, şairler arasında tercih yapardı. Aynı şekilde tanınmış hatiplerden Kus b. Sâideti'l-İyâdî, meşhur hutbesini bu çarşıda irat etmiştir. Bu faaliyetler esnasında kullanılan Kureyş Lehçesi'nin en çok beğenilen kelime terkipleri hafızalara nakşediliyor ve böylece lehçe her geçen yıl fesahat ve belagat gücünü arttırıyordu. Ukaz Panayırının yanında Du'metu'l-Cendel, Hecer, Uman, Meşkar, Micenne ve Zül-Mecâz gibi panayırılarda da bu lehçe kullanılıyordu.¹²⁴ Hatta nikâh akitlerinde kullanılan dilin de Kureyş Lehçesi olduğu ifade edilir.¹²⁵

Ayrıca diğer lehçeler için, asimilasyon derecesinde bir takım dış etkilerin söz konusu olduğu da bilinen bir gerçektir. Örneğin, Himyer Lehçesi; İran, Habeş ve

115 Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1991, s. 72-75.

116 Buhârî, "Fedâilu'l-Kur'an", 2; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 23; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, I, 44.

117 Ebû Zehra, *el-Mu'cizetü'l-Kübrâ*, s. 31.

118 Hatta bağlamına göre "lisan" kelimesi Buhârî hadisinde de görüldüğü üzere "lehçe" (lûgat) anlamına da gelebilir. Bkz. İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 23.

119 Reşid Rızâ, *Tefsiru'l-Menâr (Tefsiru'l-Kur'âni'l-Hakim)*, el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmme li'l-Küttâb, 1990, XI, 304.

120 Subhi Sâlih, *Dirâsâtün fi Fikhi'l-Lüğa*, s. 109.

121 Bkz. Abduttevvâb, Ramazân, *el-Medhal ilâ İlmi'l-Lüğa ve Menâhucu'l-Bahsi'l-Luğavî*, Mektebetü'l-Hâneçî, Kâhire 1417/1997, s. 168.

122 İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 123.

123 el-Harrât, *İnâyetu'l-Müslimin bi'l-Luğati'l-Arabiyye*, s. 3.

124 el-Hâzîmî, *el-Âsâru't-Terbeviyye li Dirâseti'l-Lüğati'l-Arabiyye*, s. 457.

125 Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 169-172; el-Hâzîmî, *el-Âsâru't-Terbeviyye li Dirâseti'l-Lüğati'l-Arabiyye*, s. 457.

Yahudi etkisine maruz kalmıştı. İbn Haldûn (ö. 808/1406) diğer Arap lehçelerinin Arapça melekeye aykırı bir şekilde acem unsurlardan nasıl etkilendiğini anlattıktan sonra der ki: قريش أفصح اللغات العربية وأصرحها لبعدهم عن بلاد العجم من جميع جهاتهم لغة كانت : “Her yönden acem illerinden uzak kalmış olan Kureyş kabilesinin lehçesi, Arap lehçelerinin içinde en fasih ve anlaşılır olan lehçe idi.”¹²⁶ Bu bağlamda Kur’an; Arap lehçelerinin en fasihi olan Kureyş Lehçesi ve bu lehçeyi konuşanların en fasihi olan Hz. Peygamber’in lisanı ile insanlara tebliğ edilmiştir.

ÖNCEKİ İLAHİ KİTAPLARDAN FARKLI ÖZELLİKLERİ BAĞLAMINDA KUR’AN’IN ARAPÇA İLE İLİŞKİSİ

Kur’an’ın pek çok tanımı söz konusudur. Bu tanımlar değerlendirildiğinde her birinin; Kur’an’ın bir veya birkaç özelliğini ön plana çıkardığı görülmektedir. Bunlar bir araya getirildiğinde ise Kur’an’ın yaygın tanımı şöylece ortaya çıkmaktadır: “Kur’an; Hz. Muhammed (s.a.s.)’e vahiy yoluyla indirilen, tevatürle nakledilen, mushafalara yazılmış (mektûb) ve göğüslerde ezberlenmiş (mahfûz) olan, tilavetiyle teabbüd edilen, icâz özelliğine sahip Arapça Allah kelimidir.”¹²⁷

Subhî Salih, bu tanım hakkında usulcüler, fakihler ve Arap dilciler arasında bir ihtilafın olmadığını söyler.¹²⁸ Zürcânî ise bu tanıma ayrıca “peygamberlerin sonuncusuna indirilmiş son ilahi kitap” tanımını da ekler.¹²⁹ Bu tanım çerçevesinde Kur’an’ı diğer ilahi kitaplardan ayıran iki temel özelliği belirginlik kazanmaktadır. Arap dilinin; sahip olduğu vasıflar bakımından, Kur’an’ın bu iki özelliğini yüklenmeye elverişli olduğunu ifade edebiliriz. Bu özellikler Kur’an’ın icazı ve son ilahi kitap oluşudur. Ayrıca “O, âlemler için bir uyarıdır.”¹³⁰ ayetini düşündüğümüz zaman Kur’an’ın önceki kitaplardan farklı olarak evrensel bir hitap gücüne sahip olduğunu söyleyebiliriz.

1. İcâz Bakımından Kur’an’ın Arapça ile İlişkisi

Kur’an’ı, Tevrat ve İncil gibi kadim kutsal kitaplardan ayıran özelliklerin başında onun nazımının başlı başına bir mucize olması gelmektedir. Başka bir deyişle

126 İbn Haldûn, Abdurrahmân b. Muhammed, *Divânu’l-Mebde’ ve’l-Haber fî Târîhi’l-Arab ve’l-Berber ve Men Âsarahum Zeviş-Şe’ni’l-Ekber*, Thk. Halil Şâhîde, Dâru’l-Fikr, Beyrût 1408/1988, s. 765. Bkz. Küçükcalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 173.

127 Zürcânî, Muhammed Abdulazim, *Menâhilu’l-İrfân fî Ulûmi’l-Kur’an*, Matbaatu İsâ el-Bâbi el-Halebi ve Şürekâuhû, (III. Baskı), y.y. ts., I, 19. Bkz. Demirci, Muhsin, *Kur’an’ın Müteşâbihleri Üzerine (Müteşâbihâtu’l-Kur’an)*, Birleşik Yayınları, İstanbul 1996, s. 42-43; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, I, 9.

128 Subhî Sâlih, *Mebâhis fî Ulûmi’l-Kur’an*, Dâru’l-İlmi li’l-Melâyin, Beyrût 2005, s. 21.

129 Zürcânî, *Menâhilu’l-İrfân*, I, 10.

130 Tekvîr, 81/27.

Tevrat ve İncil’de dâhil olmak üzere Kur’an’dan önce indirilmiş hiçbir semavi kitap nazım yönünden “i’câz” özelliğine sahip değildir.¹³¹

İ’caz, kelime anlamı olarak, birini bir şeyin benzerini yapmaktan aciz bırakmak anlamına gelir. Terim anlamı olarak da peygamberin doğruluğunu ispatlamak üzere, onun peygamberlik iddiasına eş zamanlı olarak ortaya çıkan ve hayra davet eden olağan üstü haldir.¹³² Allah’ın, nübüvvet iddiasıyla paralel olarak bir peygamberin elinden olağan bir halin ortaya çıkışına müsaade etmesi o kimsenin nübüvvetine verdiği bir muvâfakatnâme olarak değerlendirilir. Bu olağan üstü durumun müşahede edilmesi toplum için hayati derecede önemlidir. Çünkü yalnızca bu sayede peygamberin doğru söylediği ve vahyin Allah’ın sözü olduğu test edilmiş olur. Mucizeler, vahye muhatap olan toplumların en çok hâkim oldukları alanlarda gerçekleşmiş ve böylece toplum, peygamberin elinden zuhur eden olağan üstülüğün kaynak, değer ve hedefini yakini bir şekilde anlayarak iman ve teslimiyete ulaşma imkânı bulmuştur. Bu bağlamda Hz. Musa, sihrin yaygın olduğu bir toplumda asa¹³³ ve beyaz el (yed-i beyzâ)¹³⁴ gibi pek çok mucize göstermiş;¹³⁵ Hz. İsa ise, tıp alanınahâkim bir toplumda anadan doğma körleri ve alaca hastalığa yakalanmış olanları iyileştirmiş ve ölüleri diriltmiştir.¹³⁶

Mucizenin, vahye muhatap toplumun hâkim olduğu sahada gerçekleştiğini düşündüğümüzde, belagat ve fesahatte üstün yeteneklere sahip olan Arap toplumuna lafız ve mana açısından i’caz vasfına sahip bir kitabın mucize olarak gönderilmesi oldukça anlamlıdır. Kur’an’ın indiği dönemde Araplar belagatin ve fesahatin zirvesinde bulunuyorlardı. Hatta Arapların o dönemde, edebi bakımdan diğer bütün milletlerden üstün bir konumda olduğunu söyleyebiliriz.¹³⁷ İçlerinde belîğ şairler ve usta hatipler vardı. Onlar -her ne kadar belagat ve güzel söz söyleme kabiliyetleri farklı derecelerde olsa da- bozulmamış köklü dil selikalarının verdiği bir dil kritiği ve edebî zevk kabiliyetine sahip idiler. Kur’an indiği andan itibaren bu melekeye sahip olan Araplar onun i’cazını fark ettiler.¹³⁸

Onlar Kur’an’ı, aşına oldukları şiir ve nesir gibi edebi eser türlerinden hiçbirine dâhil edemediler. Çünkü o, hem şiirin hem de nesrin özelliklerini içinde barındı-

131 Bâkîllânî, *İcâzu’l-Beyân*, s. 260

132 Cürçânî, Şerîf, *Kitâbu’t-Ta’rifât*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrût 1403/1983, s. 219.

133 Neml, 27/10.

134 Tâhâ, 20/22; Şuarâ, 26/33;

135 İbn Ebi Hâtim, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-Azîm*, IX, 2851.

136 Mâide, 5/110. Mekki b. Ebi Tâlib, *el-Hidâye ilâ Bülüğü’n-Nihâye*, Thk. Mecmûatü Resâil Câmiiyye bi Külliyyâti’d-Dirâsâti’l-Ulyâ ve’l-Bahsi’l-İlmî Câmîiatu’ş-Şârîka, Mecmûatu Buhûsi’l-Kitâbi ve’s-Sünne, y.y., 1429/2008, III, 1926. Bintu’ş-Şâtî, Âişe Abdurrahmân, *el-İcâzu’l-Beyânî li’l-Kur’ân ve Mesâilu İbni’l-Ezrak*, Dâru’l-Meârif, y.y, ts., s. 55.

137 Cürçânî, Ebû Bekir Abdulkâhir, *Kitâbu Delâilil-İcâz*, Thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, Matbaatu’l-Medenî, Kâhire/Dâru’l-Medenî, Cidde 1413/1992, III, 576.

138 Âişe Abdurrahmân, Kur’an’ın indiği asırda vahye muhatap olan bütün Arapların fasih; edebî sanatlara vakıf bazı Arapların ise belîğ olduğunu söylemektedir. Bkz. Bintu’ş-Şâtî, *el-İcâzu’l-Beyânî*, s. 44.

ran eşsiz bir üsluba sahipti.¹³⁹ O, Hz. Peygamber'e nübüvvet davasını ispat sadedinde verilen en büyük mucizedir. Başka bir deyişle Kur'an, bizzat kendisinin Allah kelamı olduğuna ve Hz. Peygamber'in nübüvvet davasının doğruluğuna delalet eden mucizevî bir hidayet kitabıdır.¹⁴⁰ "Dediler ki: "Ona Rabbinden mucizeler indirilseydi ya!" De ki: "Mucizeler ancak Allah katındadır ve ben ancak apaçık bir uyarıcıyım." Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi? Şüphesiz bunda inanan bir kavim için bir rahmet ve bir öğüt vardır."¹⁴¹

Allah Mekke devrinin başlarında Kur'an'ın bu mucizevî boyutuyla ilgili olarak; "De ki: 'Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler."¹⁴² şeklinde meydan okumuş¹⁴³ ve Mekke devrinin sonlarına doğru Kur'an'ın benzerini meydana getirme konusundaki çağrısını¹⁴⁴ yineleyerek şöyle buyurmuştur: "Yoksa "onu (Kur'an'ı) uydurdu" mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırıp, siz de onun gibi uydurma on süre getirin."¹⁴⁵ Ayette müşriklere on sure üzerinden yapılan meydan okuma, daha sonra bir sureye kadar indirilmiştir.¹⁴⁶

Edebiyatın altın devrini yaşayan ve aralarında belagat ve fesahat konusunda kıyasıya bir rekabet bulunan Arap toplumu, içlerinde güzel söz üstatları bulunmasına rağmen bu meydan okumaya, başka bir edebî eserle misilleme yapmak yerine Hz. Peygamber'i delilik, şairlik ve kâhinlikle suçlamışlardır.¹⁴⁷ Onlar muaraza yerine hicrete zorlama ve ilişkileri kesme yolunu tercih ettiler. Medine döneminde de canlarını ve mallarını tehlikeye atarak savaşmayı göze aldılar. Onlar edebiyatın zirvesinde şair ve hatipleri varken kendi dillerinden nazil olan Kur'an'a benzer bir söz söyleyebilse-lerdi hiç durmadan hemen söylerlerdi; savaşıp öldürülmeyi istemezlerdi. Müşrikler, Kur'an'ın harikuladeliği karşısında acizliklerini anladıklarından bu yolu seçtiler.¹⁴⁸ Meydan okumaya karşılık vermek isteyen bazı edipler ise söyledikleri bir takım secili sözlerle yalnızca kendi acizyetlerini göstermişler ve gülünç duruma düşmüşlerdir.¹⁴⁹ Hatta onlar gece gizli gizli kıraatini dinlemek için Hz. Peygamber'in yanına gitmişlerdir. Hz. Ömer, Tâhâ Suresi'ni dinleyince hemen iman etmiştir.¹⁵⁰

139 Bkz. Yıldırım, Suat, "Kur'an" (İcâzı ve Üslubu), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2002, XXVI, 395.

140 Zürcânî, *Menâhilü'l-İrfân*, I, 20, 24.

141 Ankebût, 29/50-51.

142 İsrâ, 17/88.

143 Dinî literatürde bu meydan okuma "تحدى" "tehaddi" olarak isimlendirilmektedir. Bkz. Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XXXVII, 410.

144 Bu çağrı dinî literatürde "مُؤَارَاةٌ" "muaraza" olarak isimlendirilmiştir. Bkz. Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XVIII, 419.

145 Hûd, 11/13.

146 Bakara, 2/23-24. Bkz. Abdulfettâh Muhammed Selâme, *Edvâun ale'l-Kur'âni'l-Kerîm*, el-Câmiatu'l-İslâmiyye, Medîne 1400, s. 93.

147 Deliser, Bilal, *ez-Zerkeşi ve Kur'an İlimlerindeki Yeri*, Gümüşhane Üniversitesi, Yayınları, Ankara 2012, s.122-123.

148 Yıldırım, "Kur'an" (İcâzı ve Üslubu), XXVI, 397.

149 Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 162-164.

150 Abdulfettâh Muhammed Selâme, *Edvâun ale'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 95.

Hız. Musa'nın elinde bir yılanı dönüşen asa, görünümü itibarıyla normal bir ağaçtan farksız idi. Hız. Musa'nın eli de normal bir insanın eli gibi etten ve kemikten müteşekkildi. Asayı Hız. Musa'nın elinde bir yılanı dönüştüren güç, onun peygamberlik iddiasının sahilliğine de destek vermiş oluyordu. Aynı şekilde Kur'anın kelime, lafız ve ibareleri de o dönemki Arapların bizzat kullandıklarıyla aynı idi. Fakat bu lafızlar Allah'ın kelim sıfatıyla nazmedildiğinde Arapların bir benzerini meydana getirmekten acze düştükleri bir mucizeye dönüşmüştür.¹⁵¹

Allah'ın Araplardan bir benzerini getirmelerini istediği sure de, Kur'an nazminin sahip olduğu yüksek özelliklere sahip bir şekilde inşa edilmiş bir metni ifade etmektedir.¹⁵² Çünkü Kur'anın kendi yapısına has icazının, onun sahip olduğu özel söz dizimiyle ve harfler ve hareketler arasındaki insicamla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bu söz diziminin mana ile ilişkisi ve ikisi arasındaki uyum ve irtibat dengesi en üst düzeyde kurulmuştur. Bu kurgu, bir beşer tarafından erişilmesi mümkün olmayan mucizevi bir düzeydir. Öyle ki, ayetlerinden bir kelime değiştirilecek olsa, anlam değişip kelim bozulur ve bu düzey, anında kaybolur.¹⁵³ Kur'anın tamamına hâkim olan bu ilahi üslup sebebiyle Kur'anın her bir cümlesi "ayet" olarak isimlendirilmiştir.¹⁵⁴

Mucize, Allah'ın emirlerine ve yasaklarına dair konuşan peygamberin, bizzat Allah tarafından olağan üstü bir hadiseyle desteklenmesidir. Bilindiği gibi bir peygamberin nübüvvetinin, Allah tarafından ona lütfedilen mucizelerle desteklenmesi bir sünnetullahıdır. Mucizenin varlığı, peygamberlik iddiasında bulunan kişinin doğru söylediğinin en güçlü kanıtı durumundadır.¹⁵⁵ Geçmiş risalet devirlerinde bir peygambere verilen mucizenin işlevi, o peygamberin hayatta olmasına bağlı idi. Başka bir deyişle; "Hız. Musa öldüğünde esasının işlevi de sona ermiştir." Mucize aynı zamanda insanların yalancı peygamberle gerçek peygamberi birbirinden ayırmalarında ve hakiki imana ulaşmalarında hayati bir rol oynar.

Şu halde son peygamber Hız. Muhammed (s.a.v.)'den sonra hiçbir peygamber gelmeyeceğine göre; hakla batılı birbirinden ayırma konusunda insanların muhtaç olduğu mucizenin onun vefatından sonra devam etmesi gerekmektedir. İşte Hız. Peygamber'e verilen Kur'an mucizesini diğer mucizelerden ayıran temel özellik, bu mucizenin kıyamete kadar devamlılık arz etmesidir. Kur'an, ilahi kelim olarak eşsiz ve mucizevi üslubu, lafızlarının inceliği, manalarının çekiciliği, prensiplerinin büyüklüğü, mesellerinin latifliği, garip haberleri, işaret ve istiarelerindeki sırlarıyla

151 Abdulfettâh Muhammed Selâme, *Edvâun ale'l-Kur'âni'l-Kerim*, s. 95-98.

152 Bâküllâni, Ebû Bekir Muhammed b. Tayyib, *İcâzu'l-Beyân*, Thk. es-Seyyid Muhammed Sakr, Dârul-Mearif, Mısır 1997, s. 260.

153 Bkz. Yıldırım, "Kur'an" (İcâzı ve Üslubu), XXVI, 395.

154 İsfahâni, Râğib, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'an*, s. 102. Kur'anın icaz yönleriyle ilgili görüşler için bkz., Deliser, Bilal, *Kur'an İlimleri ve Tefsir Usûlü*, Rağbet Yayınları, İst., 2014, s. 94-97.

155 Bâküllâni, *İcâzu'l-Beyân*, s. 251.

özelde Arap dili ve edebiyatına vakıf olan herkesi genelde de bütün insanlığı kendisine hayran bırakmıştır.¹⁵⁶ Yüce Allah Kur'an'ın belagat, fesahat ve üslup bakımında mucizevî boyutunu Arapça aracılığıyla ortaya koymuştur.¹⁵⁷

Elbette ki, Allah son kitabını başka bir dille indirmeyi murat edebilir ve Kur'an'ın sahip olduğu icaz özelliklerinin tamamını o dil ile de gerçekleştirebilirdi. Ancak, Hz. Peygamber'in ve müntesibi olduğu Arap toplumunun seçilmesinden bahsettiğimiz bölümde de değindiğimiz gibi, ilahi irade ezelde onu son kitabın peygamberi, Arapçayı da bu kitabın dili olarak belirlemiştir. Arapçanın kelime hazinesi, fesahati ve morfolojik sistem bakımından diğer dillerden üstün bir takım yetkinliklere sahip olması da ilahi takdirin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵⁸ Örneğin; kelime hazinesi bakımından Arapça diğer dillerle kıyaslanamayacak derecede geniş bir yapıya sahiptir. Öyle ki, Arapların hayatında ve anlam dünyasında büyük öneme sahip olan deve ve aslan gibi bazı hayvanların dört bin, kılıcın bin, taşın ve köpeğin yetmişe yakın isminin olduğu ifade edilir.¹⁵⁹ Ayrıca Arapçanın kendine has türeme kabiliyeti sayesinde üç harfli kelime kökünden pek çok isim türetmek mümkündür. Süyûtî (ö. 911/1505), Sibeveyh'in aynı kökten üç yüz sekiz kelime türettiğini; Serrâc'ın ise bu sayıya yirmi iki kalıp daha eklediğini ifade etmektedir.¹⁶⁰

2. Tahriften Korunması Bakımından Kur'an'ın Arapça ile İlişkisi

Tevrat ve İncil gibi kadim nübüvvet devirlerinde indirilmiş kutsal kitapların tahrif edildikleri, Kur'an'da açıkça belirtilmiştir.¹⁶¹ Tahrif bazen kelimelerin yerlerini değiştirme, bir kelimenin yerine başka bir kelimeyi koyma; bazen de ayetleri, bilerek ve kasten çıkar ve arzulara göre yorumlama şeklinde meydana gelmiştir. Özellikle Tevrat ve İncil'in tahrif edilmesi ayetlerin bir takım art niyetlerle tefsir ve tevili şeklinde yalnızca "anlam düzeyi"nde seyreden bir hadise olmayıp; aynı zamanda "lafız düzeyi"nde¹⁶² de gerçekleşmiştir: "Vay o kimselere ki, elleriyle Kitabı

156 Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 165.

157 el-Avd, *Tahrîmu Kitâbeti'l-Kur'ân bi Hurâfîn Gayri Arabiyye*, s. 5.

158 el-Medenî, Muhammed Azîmu'l-Kâri, *Dirâsâtün fî Usûli'l-Luġati'l-Arabiyye*, el-Camiatu'l-İslâmiyye, Medine 1394/1974, s. 133.

159 Candan, "Kur'an Neden Arapça İndirildi?", s. 44-45. Örneğin deveye verilen isimlerin bazıları için bkz. et-Terablûsi, İbrâhîm b. İsmâil, *Kifâyetü'l-Mütelaḥfiz ve Nihâyetü'l-Mütelaḥfiz fî'l-Luġati'l-Arabiyye*, Thk. es-Sâih Ali Hüseyin, Dâru İkrâ' li't-Tibâi, ve'n-Neşri ve't-Terceme, Trablus, ts., s. 86-99; el-Lebâbîdî, Ahmed Mustafa, *el-Letâif fî'l-Luġa*, Dâru'l-Fadile, Kâhire, ts., s. 78-87.

160 Süyûtî, *el-Müzhir fî Ulûmi'l-Luġa ve Envâihâ*, II, 3. Bkz. Candan, "Kur'an Neden Arapça İndirildi?", s. 47.

161 Bakara 2/75; Nisâ 4/46; Mâide 5/13, 41. "Tahrif" kavramı Kur'an'da aralarında bazı anlam farklılıkları olmakla beraber aynı zamanda "tebdil" (Bakara, 2/59; Arâf, 7/162); "leyy" (Âl-i İmrân, 3/78; Nisâ 4/46); "kitmân" (Bakara, 2/159); "nisyân" (Enâm, 6/44; Arâf, 7/165; Furkân, 25/18; Furkân, 25/18.) ve "ayetleri satmak ya da ayetlerle dünya-lık satın almak (işтира)" (Bakara, 2/41) şeklinde pek çok kavramla ifade edilmektedir.

162 Bkz. Tarakçı, Muhammet, "Tahrif", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, s. 422-423.

yazarlar, sonra da onu az bir karşılığa değiştirmek için, “Bu, Allah’ın katındandır” derler. Vay ellerinin yazdıklarından ötürü onların hâline! Vay kazandıklarından dolayı onların hâline!”¹⁶³

Mâverdî (ö. 450/1058) ayette geçen “elleriyle Kitab’ı yazarlar” ifadesinin Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamberliği ve sıfatları konusunda Tevrat ve İncil’de gerçekleşen tahrifi ifade ettiğini söyler.¹⁶⁴ Araf 7/157, bir yandan ayette müphem olarak zikredilen “Kitab”ı tefsir ederken, diğer taraftan da Mâverdî’nin yorumunu desteklemektedir: Allah, ilgili ayette şöyle buyurmaktadır: “Onlar, yanlarındaki Tevrat’ta ve İncil’de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir...” Hz. Peygamber’in müjdelendiği ayetlerin elimizdeki Tevrat ve İncil’de bulunmaması, tahrifin lâfzî boyutunu gözler önüne sermektedir.

Tahrifin psikolojik, sosyal ve siyasi pek çok nedeninden bahsedilebilir. “Şüphesiz o Zikri (Kur’an’ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.”¹⁶⁵ ayeti, Kur’an’ın, tahrifin bütün şekillerinden korunduğunu ifade etmektedir. Bu korunma, daha önceki hiçbir kitaba nasip olmayan mucizevî bir olaydır.¹⁶⁶ Elbette ki, Kur’an’ın korunmasında; Hz. Peygamber’in ismet sıfatı, vahiy kâtiplerinin kitabeti, Hz. Ebu Bekir zamanında iki kapak arasında cem’i, Hz. Osman zamanında istinsahı, sonraki devirlerde yazının noktalanması ve harekelenmesi gibi pek çok boyutlarından bahsedilebilir. Hatta daha önce bahsettiğimiz gibi, Kur’an’ın Arapça inmesinin bu dilin otantik yapısını muhafaza ettiğini de söyleyebiliriz.¹⁶⁷ Ancak son ilahi kitap olması sebebiyle Kur’an’ın tahriften korunmasının bir zaruret oluşu ile Arapçanın sağlam morfolojik yapısı arasında güçlü bir ilişkiden bahsetmek de mümkündür.

Birbirine komşu olan diller birbirleriyle etkileşim halindedirler. Diller, bu etkileşimin bir sonucu olarak bir yandan gelişirken, diğer yandan da değişirler. Diller arasında gerçekleşen ve kaçınılması imkânsız olan bu etkileşimin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan değişimin boyutları bazen o dilin tarih sahnesinden kalkmasına bile sebep olabilir. Bir dil, gelişmeye eğilimli özelliklere ve sağlam kelime terkiplerine sahip ise bu etkileşimden gelişerek çıkar. Ayrıca o dili konuşan milletin düşünce, siyaset ve medeniyet seviyesi, diğer milletlerle kurdukları temaslarda baskın karakter sergilemesi ve coğrafi yönden geniş bir sahaya sahip olması gibi diğer faktörler de dilin selamet ve bekasının temel unsurlarıdır.¹⁶⁸ Bu itibarla biz, Arapçanın

163 Bakara, 2/79.

164 Mâverdî, *en-Nüket*, I, 151.

165 Hicr, 15/9.

166 Derveze, Muahmed İzzet, *et-Tefsîru’l-Hadis*, Dâru İhyâi’l-Kütübî’l-Arabî, Kâhire 1383, IV, 37.

167 Derveze, *et-Tefsîru’l-Hadis*, IV, 38-39.

168 el-Medenî, *Dirâsâtün fi Usûli’l-Luğati’l-Arabiyye*, s. 133-135.

morfolojik çatısının, son ilahi kitap oluşu sebebiyle tahriften korunması gereken Kur'an'ın muhafazası için uygun bir dil olduğunu söyleyebiliriz.

“Dillerin zaman içinde değiştiği, kabul edilen bir gerçektir. Mesela Urduca'ya bakalım. 500 yıl önce Urduca yazılmış bir kitabı anlamamız çok zordur. Bu, dünyadaki bütün diller için geçerlidir. İngilizcede 5-6 yüzyıl önce Chaucer'ı ancak birkaç bilgin anlayabilmekte idi. Bu, diğer bütün eski ve yeni diller için geçerlidir. Diller değişirler ve yavaş yavaş arkaik hale gelirler. Allah'ın son mesajı aynı değişime maruz bir dilde vahyolmuş olsaydı bizim de anlayabilmemiz için 20. yüzyılda başka bir kitap göndermesi şart olurdu. Günümüzde radyoda dinlediğimiz, gazete okuduğumuz Arapçanın Peygamberin zamanındaki yani Kur'an ve hadisteki Arapçayla aynı olduğu ispatlanmış bir gerçektir. Kelimelerin anlamı, dilbilgisi, imla ya da telaffuz noktasında bu iki dil arasında hiçbir fark yoktur. Peygamber bugün aramızda bulunsaydı ve ben ona çağdaş Arapçayla konuşsaydım kendisine söyleyeceğim her kelimeyi anlardı. Aynı şekilde peygamber bana cevap verdiğinde ben de onun söyleyeceklerinin her cümlesini anlardım.”¹⁶⁹

Kur'an'ın tahriften korunmasında Arapçanın önemine ilişkin olarak üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri de hafızlık müessesesidir. Bizzat Hz. Peygamber, sağlığında ashaptan bazılarını Kur'an'ı Kerim'in ezberlemeye teşvik etmiştir. Özellikle iki kapak arasına toplanmadan önce Kur'an ezber yolu ile muhafaza edilmiştir. Yemame Savaşı'nda yetmiş kadar hafız sahabenin şehit olması hafızlığın ne kadar yaygın olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bilindiği üzere bu olay Kur'an'ın mushaf haline getirilmesine ve daha sonra da çoğaltılmasına sebep olmuştur. Ancak Kur'an'ın kitap haline getirilmesi hafızlık faaliyetini durdurmamış, tam aksine kolaylaştırmış ve yaygınlaştırmıştır. Eskiden sözlü yapılan ezberi artık kitaptan yapma ve kontrol etme imkânı doğmuştur. Bu itibarla mushaf hafızlığı, hafızlık da mushafı korumuştur. Diğer diller ve kutsal metinlerde bu kadar yaygın bir ezber sisteminin mevcudiyeti araştırmaya değer bir konudur. Bu bağlamda iki noktaya dikkat çekerek konuyu noktalamış olalım. Birincisi, muhtemelen yapısı ve fonetiği itibarıyla Arapçanın ezberlenmesi kolay bir dil olmasıdır. Mesela Türkçe için aynı şeyi söylemek zordur. İkincisi ise hafızlık müessesesinin sadece ana dili Arapça olan Müslümanlar tarafından değil diğer İslam ülkelerinde de hayli revaçta olduğudur. Hatta bunların bir kısmının anlama vakıf olmadan bu işi yapıyor olması daha da calib-i dikkattir.

169 Candan, “Kur'an Neden Arapça İndirildi?”, s. 45. (Hamidullah, Muhammed, *İslam'ın Doğuşu*, Çev: Murat Çiftkaya, İstanbul 1997, s. 16-17.) den naklen.

3. Hitabının Evrensel Olması Bakımından Kur'an'ın Arapça ile İlişkisi

Kur'an'ı önceki kutsal kitaplardan ayıran özelliklerinden biri de onun hitabının evrensel olmasıdır. Kur'an'ı incelediğimizde, mücavir coğrafyalarda aynı zaman dilimi içinde birden fazla peygamberin görev yaptığını görürüz. Bu konuda Hz. İbrahim ve Hz. Lût; Hz. Şuayb ve Hz. Musa gibi aynı zaman diliminde farklı toplumlara gönderilmiş pek çok peygamberden bahsetmek mümkündür. Özellikle inanç ve ahlaka dair evrensel bir mesaja sahip olmakla beraber önceki peygamberlerin belirli bir topluma gönderildiklerini ve hitaplarının bölgesel olduğunu söyleyebiliriz. Allah'ın Kur'an için; “O, âlemler için, ancak bir öğüttür.”¹⁷⁰ Hz. Peygamber için ise “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”¹⁷¹ buyurması Kur'an hitabının kıyamete kadarki bütün insanlar için bir hidayet ve hakikat çağrısı olduğunu göstermektedir.¹⁷²

Son ilahi kelamın mesajını bütün insanlara ulaştırma konusunda Arapçanın özel bir fonksiyon üstlendiğini söyleyebiliriz. Müsteşrik A. J. Arberry, İslam'ın yayılmasını Kur'an'ın kulak ve ruhlara tesir etmesine bağlamakta ve şöyle demektedir: “Hıristiyanlığın aksine, İslam çok hızlı bir şekilde yayılmıştır. Kur'an'ın düzenli, ahenkli ve kulağa hoş gelen bestesi, İslam'ın hızla yayılmasına katkıda bulunmuştur.”¹⁷³

Arapçanın bu yönü, özellikle Kur'an tilavetinde ortaya çıkmaktadır. Arapça, armonik bir yapıya sahiptir. Kur'an'ın kulaklara ve gönüllere tesir eden yapısı da Arapçanın bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Kur'an okunurken fonetiği ve ahengi okuyucu ve dinleyici üzerinde eşsiz bir etki yapmakta, tilavette yapılan en küçük bir hata bile fark edilebilmektedir.¹⁷⁴ Bu armonik yapı, Kur'an'ı dinleyenlerin kalplerini ve duygularını harekete geçirir ve bedenlerini ürpertir. Nasıl ki, Hz. Musa'nın asası yalnızca sihribazlar için, Hz. İsa'nın ölülere diriltmesi ise sadece tabipler için bir mucize olmayıp bütün insanları kapsıyor ise, Kur'an'ın mucizevî boyutu da Araplara has olmayıp bütün insanlara şamildir.¹⁷⁵

Arapça bilmeyen bir kişi bile onu güzel sesle okuyan birini dinlediği zaman bu farklı ve etkili ahengi hemen hisseder.¹⁷⁶ Kur'an'ın, hem Arapların hem Arap olmayanların benzerini ortaya kayamayacakları bir icaz özelliği vardır.¹⁷⁷ Kendisinden

170 Tekvîr, 81/27.

171 Enbiyâ, 21/107.

172 İbn Âşûr, *Tahrîru'l-Ma'ne's-Sedîd*, XXX, 165; Tantâvî, Muhammed Seyyid, *et-Tefsîru'l-Vasît li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'n-Nahda, Kâhire 1998, XV, 306.

173 Candan, “Kur'an Neden Arapça İndirildi?”, s. 45. (Ünal, Taha, F., *The Crossroads*, İzmir 1998, s. 147)'den naklen.

174 Candan, “Kur'an Neden Arapça İndirildi?”, s. 45.

175 Abdulfettâh Muhammed Selâme, *Edvâun ale'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 93.

176 Yıldırım, “Kur'an” (İcâzı ve Üslubu), XXVI, 396.

177 Yıldırım, “Kur'an” (İcâzı ve Üslubu), XXVI, 395.

sonra başka hiçbir peygamberin gelmeyeceği Hz. Peygamber'in risaletinin ebedi olduğu gibi; kendisinden sonra başka hiçbir kutsal kitabın gelmeyeceği Kur'an mucizesi de kıyamete kadar bakidir.¹⁷⁸

Kur'an'ın ahengi, Arapça bilmeyenleri bile etkileyecek bir sanat içerdiği için mucize olmasının önemli bir parçası sayılmıştır.¹⁷⁹ Kur'an, insanın kulağına ilk çarptığı anda ona bazen sevinç ve haz verir; bazen de korku ve dehşetle ürperir. Dikkatle dinlendiğinde her bir ayet kulakta yankılanan bir ses olmanın ötesine geçerek kâh akılda kâh kalpte canlanan ve basiretle müşahede edilen bir hadiseye dönüşür ve insan bir müddet sonra kendisini o hakikat ve hadisenin bir parçası olarak görmeye başlar. Birçok kişi, Kur'an'ın bu etkisi sayesinde Müslüman olmuş; düşmanlıkları dostluklara, inkârları imana dönmüştür.¹⁸⁰ İzzet Derveze'nin ifadeyle Arapça adeta "لغة الإنسانية" : "insanlığın dili" haline gelmiştir.¹⁸¹ Hatta cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinledikten sonra; "Biz hayranlık verici, doğru yolu gösteren bir Kur'an dinledik ve ona iman ettik."¹⁸² demeleri Kur'an'ın bu eşsiz üslubunun insanların dışındaki varlıklar üzerinde bile ortaya koyduğu mucizevî etkiyi göstermesi bakımından önemlidir.¹⁸³

Merhum Muhammed Hamidullah konu bağlamında şu hatırasını nakleder:

"İstanbul'da iken bana Avrupalı bir müzik profesörü geldi ve şunları dedi: "Kur'an'ı tetkik ediyordum. Kur'an şiir değildir, ama onda öyle bir musiki var ki insanı hayrete düşürüyor. Şiirde bir kelimenin yerini değiştirirsen vezni bozulur. Musiki ve ahengin kaybolduğu derhal anlaşılır. Nesirden bir harf birkaç kelime kaldırsan ahenk bozulmaz. Çünkü ölçü yoktur. Kur'an şiir olmamakla beraber ondan bir harfi kaldırsan derhal kendine has musikinin aksadığı görülüyor. Bu beşer sözü olamaz. Beşer sözünde böyle istisnasız tam bir ahenk bulunmaz. Bunun için Müslüman oldum. Yoksa ben Arapça bilmem. Kur'an'ın manasını anlamam." Bir zaman sonra profesör tekrar bana geldi ve dedi ki: "Ben Kur'an'daki musikinin Kur'an'ın bir mucizesi olduğuna delalet ettiği için Müslüman olmuştum. Hâlbuki "lâ tuâhiznâ" kelimesinde bu ahenk bozuluyor. Musiki kalmıyor. Bu kelimedede bu ahengin bozulması onun mucizeliğini kaldırır. İmanım sarsıldı." "Oku bakalım, nasıl bozuluyor?" dedim. Okudu, ama "lâ tu' hiznâ" diye okuyor ve "vâv"ı med harfi gibi okuyor, "tâ"yı da uza-tıyordu. Ona dedim ki; "Sen yanlış okuyorsun. Oradaki "vâv" hemzenin yazılması içindir, med harfi için değildir. Onu nazar-ı itibara alma ve "ta"yı

178 Yıldırım, "Kur'an" (İcâzı ve Üslubu), XXVI, 394.

179 Görgün, Tahsin, "Kur'an" (Mâhiyeti), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XXVI, 389.

180 Yıldırım, "Kur'an" (İcâzı ve Üslubu), XXVI, 395.

181 Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadis*, IV, 39.

182 Cinn, 72/1-2.

183 Yıldırım, "Kur'an" (İcâzı ve Üslubu), XXVI, 395-396.

uzatmadan “lâtuâhiznâ” şeklinde oku.” Bunun üzerinde, “O halde tamam, musiki mükemmeldir.” dedi ve gitti. Geçenlerde bana bir mektup yazmış; “Teşekkür ederim imanımı tazeledin.” diyor.¹⁸⁴

F. İSLAM MEDENİYETİNİN DİLİ OLARAK ARAPÇA

Kur’an Arap nesir edebiyatının ilk ve ebedî şaheseri olup, üslup bakımından taklit edilemez bir mükemmelliğe sahiptir. Böylesine bir şaheser, kendisiyle indirildiği dili, diğer dillere nasip olmayan pek çok özelliğe sahip kılmıştır. Örneğin; Kur’an’ın Kureyş Lehçesi ile inişi, farklı lehçelerin konuşulduğu Arap yarımadasında bu lehçe üzerine birliği sağlamıştır. Bunun yanı sıra Kur’an; “küfür, salât, sücûd, münâfık, fâsık, savm, zekât ve teyemmüm” gibi pek çok yeni kavramı Arapçaya kazandırmış, birçok kelimeyi de mana bakımından geliştirmiştir.¹⁸⁵

Vahyin dili olarak gelişip güçlenen bu Arapça,¹⁸⁶ dinî olan ve olmayan alanlarda konuşulup yazılması sebebiyle asırlar boyu değişmeyip hep aynı kalmıştır. Son ilahi kitabın dili olan Arapça, bu kitaba iman eden bütün milletlerce ortak bir ibadet dili olarak içtenlikle kabul edilmiştir. Öyle ki; *النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ*: “Peygamber, mü’minlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de mü’minlerin analarıdır.”¹⁸⁷ Şeklindeki ilahi düstur gereğince Arapça, Kur’an’a iman eden her millet tarafından “manevi annelerinin konuştuğu (manevi) bir anadil” olarak görülmüştür.¹⁸⁸ Kur’an’ı ancak sağlıklı bir Arapça bilgisiyle öğrenebileceklerine inanan selef-i sâlihine göre Arapçayı öğrenmek bir vecibe ve bir tür ibadettir.¹⁸⁹

Bunun yanı sıra gelişmiş grameri ve zengin kelime hazinesiyle Arapça İslam toplumunun ortak ilim dili haline gelmiş ve tefsir, hadis, fıkıh ve kelam gibi dinî ilimlerin ana kaynakları bu dil ile kaleme alınmıştır. Bu konumuyla Arapça; ana dilleri ve kültürleri farklı milletlerin arasındaki bağı ve birliği temsil etmektedir. Miladi yedinci yüzyıldan itibaren Arapça evrensel bir dil niteliğine bürünmüştür. Arapça yalnızca anadili Arapça olan ülkelerle sınırlı kalmamıştır. O, Endülüs’ten Orta Asya’ya, Türkiye’den Büyük Sahra’ya, Afrika’nın Atlantik kıyılarından Endonezya’nın Pasifik kıyılarına kadar uzanan İslam dünyasının ortak manevi ürünü sayılır.¹⁹⁰

184 Ateş, Süleyman, *İslam’a İtirazlar Kur’an-ı Kerim’den Cevaplar*, Ankara, ts., s. 201 -202; Candan, “Kur’an Neden Arapça İndirildi?”, s. 47-48.

185 İbn Fâris, *es-Sâhibî fî Fikhi’l-Lügati’l-Arabiyye*, s. 45-46; Küçükkalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 161-165.

186 el-Hâzimi, *el-Âsârü’t-Terbeviyye*, s. 451.

187 Ahzâb, 33/6.

188 Candan, “Kur’an Neden Arapça İndirildi?”, s. 37.

189 el-Harrât, *İnâyetü’l-Müslimîn bi’l-Luğati’l-Arabiyye*, s.3. Bkz. el-Hâzimi, *el-Âsârü’t-Terbeviyye li Dirâseti’l-Lügati’l-Arabiyye*, s. 451.

190 Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, s. 17-18.

İnsanlar Arapça ile İslam'ı, İslam ile de Arapçayı tanımışlardır. İlim ve ibadet sahasında Müslüman toplumların üzerinde ittifak ettiği Arapça, İslam ümmetinin en önemli vahdet unsurlarından biridir. Başka bir ifadeyle ilim ve ibadet hayatının ortak dili olarak Arapça¹⁹¹ etnik farklılıkları aşarak ümmet içinde ortak bir bilinç, irade, idrak, algı, anlayış ve davranış birliğini inşa etmiştir.

Arapçanın ümmetin kültür birliğini oluşturması bağlamında üzerinde durulması gereken bir nokta da Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de denenen ana dille (Türkçe) ezan ve ibadet uygulamasıdır. Namazların ana dille yapılması çok uzun ömürlü olmasa da ezan konusu 18 yıl gibi uzun bir süre devam ettirilerek bir anlamda farklı bir toplumsal deney gerçekleştirilmiş ve bir maya çalınmaya çalışılmıştır. Rivayet odur ki, Sultanahmet Camii'nde merhum hafız Sadettin Kaynak'ın arkasında Türkçe ibadete iştirak eden Gazi Mustafa Kemal namazdan sonra, "Hocam, bu böyle olmuyor" diyerek fikrini beyan edince işin ibadet kısmı rafa kaldırılmıştır. Gazi'nin bu sözünü Arapçanın namazda verdiği ahengi ve zevki Türkçenin vermediği şeklinde anlamak yanlış olmayacaktır. Ama ezan öyle olmamıştır ve modern Türk Müslüman zihninde ve yüreğinde onulmaz yaralar açmıştır. Öyle ki, daha öncesinde güncel dilde ve literatürde Mevlâna, Yunus Emre, Vahib Ümmi ve Süleyman Çelebi gibi şair- düşünürler tarafından rahatça kullanılan Tanrı, Çalap, Uçmak ve Tamu gibi kelimeler artık infial uyandırmaktadır. Çünkü bu kelimelerin bir kısmı insanların zihninde, Türk İslam toplumunu, İslam medeniyetinin evrensel atmosferinden koparma çabasıyla özdeş hale gelmiş ve bayraklaşmıştır. Yine de geç de olsa yanlıştan dönülerek İslam ümmetinin evrensel medeniyet diline ve atmosferine dâhil olmuş olmak Türk-İslam toplumunu ziyadesiyle memnun etmiştir.¹⁹²

Arapça ile Kur'an, Kur'an ile de onun inşa etmek istediği ideal toplum arasındaki bu kuvvetli bağı fark eden İslam karşıtları,¹⁹³ bir yandan Fasih Arapçanın yetersiz, eksik, muğlâk, karmaşık ve zor anlaşılır olduğunu iddia ederlerken diğer yandan Avamca'yı teşvik ederek güçlendirmişler; onun yayılmasına ve kullanım alanının genişlemesine yardımcı olmuşlardır. İçlerinde oryantalistlerin de bulunduğu İslam karşıtları Avamcanın konuşma, yazı, telif, hitabet ve eğitim dili haline gelmesi için propaganda yapmışlardır. Bu dilin özendirilmesinin, İslam topraklarının fiilen işgal edildiği dönemlerin ertesinde gelişen kültürel asimilasyon zamanlarına tesadüf etmesi de oldukça manidardır. Bu asimilasyonun asıl hedefi; Kur'an ile Müslüman bireyin tefekkürü ilişkisiyi koparmaktır. Çünkü "Avamca konuşulacak her söz, Fasih

191 Bkz. el-Hâzimi, *el-Âsârü't-Terbeviyye*, s. 450.

192 Bu konunun geniş bir değerlendirmesi için bkz: Atay, R. ve E. Çiftçi, "Din Dili Çerçevesinde Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inde Tanrı Kavramının Serüveni," *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 44, Yıl: 2013, ss. 291-322.

193 Bkz. el-Meczüb, Muhammed Mustafâ, *Risâletü'l-Câmiati's-Su'diyye Nahve'l-Lügati'l-Arabiyye ve's-Sekâfiyye ve'l-İslâmiyye*, el-Câmiatu'l-İslâmiyye, Medine 1396/1976, s. 47.

Arapçanın pencerelerinden birini kapatır.”¹⁹⁴ Bu bağlamda diyebiliriz ki, son ilahi kitabın dilinin sağlıklı bir şekilde anlaşılması, kitabın sağlıklı bir şekilde anlaşılmasının ön koşuludur.

SONUÇ

Dil, Allah’ın varlığının en önemli delillerinden biri olarak Kur’an’da zikredilir. O, yalnızca insanların birbirleriyle iletişimini sağlamaz; aynı zamanda yaratılan arasında da bir iletişim görevi görür. Yüce Allah bu iletişimi sağlamak için, vahyettmeyi murat ettiği toplumla aynı dili konuşan peygamberler seçmiş ve bu dil aracılığıyla vahyini indirmiştir. İnsanları batıldan hakka sevk etmek için indirilmiş ilahi hakikat çağrısı olan vahiy, ahlaki erdemleri ve yüksek hakikatleri insanların idrakine taşımayı amaçlamış; bu da tarih boyunca dil-vahiy ilişkisini belirleyen ana çerçeveyi oluşturmuştur. Bu çerçeveye göre Yüce Allah, son kitabı olan Kur’an’ı, Arapların içinden seçtiği Hz. Muhammed (s.a.v.)e Arapça olarak indirmiştir.

Kur’an’ı incelediğimizde, gerek Hz. İbrahim ve Hz. İsmail’in Kabe’yi inşa ettikten sonra yaptıkları dua, gerekse Hz. İsa (a.s.)’ın, Hz. Peygamber’in ismini bile İsrailoğullarına bildirmesi, Hz. Muhammed’i son peygamber olarak belirleyen ilahi iradenin kadim risalet devirlerindeki bir tecellisi olarak kabul edilebilir. Hatta geçmişte her ümmete bir peygamber gönderilirken, Araplara Arapça herhangi bir kitabın indirilmemesi, toplumun da son ilahi kitabın ilk muhatapları olarak seçilmiş olmalarının bir sonucu olup, son peygamberin seçimiyle doğrudan ilgilidir. Şu halde Arapçanın son ilahi kitap için seçilmiş bir dil olduğunu söyleyebiliriz. Bu seçimin hikmetleri üzerinde düşündüğümüzde; Kur’an’ın, kendisinden önceki ilahi kitaplardan farklı bir takım özelliklere sahip olduğunu ve Arapçanın bu özellikleri yüklenmeye elverişli bir takım kabiliyetleri bünyesinde barındırdığını ifade etmemiz uygun olacaktır.

Kur’an’ı önceki kutsal kitaplardan ayıran en önemli özelliği onun; söz dizimi, harfler ve hareketler arasındaki insicam ve söz dizimiyle mana arasındaki irtibat dengesinin en üst düzeyde kurulması bakımından bir mucize olmasıdır. Bu icaz özelliği, Hz. Peygamber’in vefatından sonra Kur’an’ın canlılığının ve insanlar üzerindeki tesirinin en güçlü amili ve onun Allah katından gönderilmiş bir hakikat çağrısı olduğunun en açık kanıtıdır. Arapçanın kelime hazinesi, sahip olduğu belagat ve fesahat kabiliyetinin, Kur’an’ın bu icaz özelliğine tekabül ettiği açıktır. Kendisinden sonra başka bir ilahi kitabın olmaması sebebiyle Kur’an’ın kıyamete kadar tahriften korunması da bir zorunluluktur. Bu bağlamda güçlü morfolojik yapısy-

194 Şelbâye, “Arapça İslam’ın Dilidir”, s. 89.

laArapçanın, Kur'an'ın tahriften korunmasını sağlayan unsurlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Kur'an'a has özelliklerden bir diğeri de onun bütün insanlar için bir uyarı olmasıdır. Son ilahi mesajı bütün insanlara ulaştırma konusunda Arapça, özel bir fonksiyon üstlenmiş; kulaklara ve ruhlara tesir eden ahenkli, besteli ve ritmik yapısıyla İslam'ın hızla yayılmasına katkıda bulunmuştur.